

Türkiye’de Siyasi Partilerin Kadın Kolları: Kamusal Görünürlük Ortasında Yalıtım mı?

Zarif Songül GÖKSEL¹

Geliş Tarihi (Received): 26.02.2024 - Kabul Tarihi (Accepted): 14.05.2024

DOI: 10.26745/ahbvuidfd.1442800

Öz

Burjuva erkek egemen zihniyet yıllarca kadınları ‘özel’ alana ait olduğu gerekçesiyle kamusal alandan dışlamış ya da kadınlara özel alan rollerinin uzantısı işleri yapmaları şartıyla kamusal görünürlük ‘hakkı’ vermiştir. Kadınlar çeşitli mücadelelerle kamusal alandaki varlıklarını yasal güvence altına alabilmişlerdir. Türkiye gibi birçok ülkede kadınların yasal haklarına kavuşmasının üzerinden oldukça uzun bir zaman geçmesine rağmen kadının kamusal alandaki –özellikle de siyasetteki- varlığı işlevsellikten uzak bir görünürlük ile sınırlı kalmıştır. Ancak kamusal alanda var olmak, görünürlüğün dışında, kamusal alanı etkileyecek ve değiştirecek eylem ve söylem geliştirme imkânı ve araçlarına sahip olmak demektir. Modern siyasetin kurumlarından biri olan siyasi partiler, formel işlevlerinin yanı sıra, kamusal alanın önemli aktörlerindedir ve bazı toplumsal grupların kamusal tartışmanın bir parçası olma sürecinde önemli roller üstlenebilmektedirler. Siyasi partilerin kadın kolları dünyanın farklı ülkelerinde uygulamada olan, kadının siyasal katılımını arttırmak amacıyla oluşturulmuş ve –tabi ki başka birçok faktörle birlikte- başarılı sonuçlar ortaya koymuş yapılarıdır. Türkiye’de de kadının siyasal katılımını artırma söylemiyle, ilk defa 1950’lerin ikinci yarısında oluşturulan kadın kolları teşkilatları, günümüzde ulusal düzeyde örgütlenmesini tamamlamış birçok siyasi partinin bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak yaklaşık 70 yıllık bu geçmişe rağmen kadının siyasal katılımının oldukça düşük düzeyde olması bu yapıların tartışılmasına yol açmaktadır. Bu makale, kadın kollarının siyasal katılım üzerindeki etkisini kamusal alan kavramı ve özel-kamusal alanların ataerkil cinsiyetçi temelde yapılandırılması üzerinden okumaktadır. Bu araştırmanın teorik altyapısını Habermasçı kamusal alan ve bu kavramın sınırlılıklarına yöneltilen –özellikle feminist- itirazlar oluşturmaktadır. Kadın kolları teşkilatlarıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin temel oluşturduğu alan araştırmasının sonuçları ışığında, kadının kamusal alana çıkmasının, ataerkil zihniyetin bir sonucu olarak özel alandaki konumu ve bu konunun kadına kamusal alanda getirdiği engeller nedeniyle sınırlandırıldığı tespit edilmiştir. Kadın kollarının, kadınların kamusal olarak görünür olmasına katkı sağlasa da, kendi adına söz söyleyebilen ve eyleyebilen birer özneye dönüşmesi sürecine katkı sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Özel Alan, Siyasal Katılım, Kadın Kolları.

Women’s Wing of Political Parties: Isolation Amid Visibility?

Abstract

For centuries, the bourgeois male-dominated ideology has excluded women from the public sphere because they belong to the ‘private’ sphere, or has given women the ‘right’ to public visibility on the condition that they perform jobs that are extensions of their private sphere roles. Women were able to legally secure their existence in the public sphere through years of struggle. Although it has been a long time since women gained their legal rights in many countries such as Turkey, the presence of women in the public sphere - especially in politics - consists of pure visibility in many cases. However, publicity is not just about visibility. Political parties, one of the institutions of modern politics, are, in addition to their formal functions, significant actors of the public sphere and can play crucial roles in the process of some social groups becoming a part of the public debate. Women’s wings of political parties are structures that are in practice in different countries of the world and produce successful results - along with many other factors - in terms of women’s political participation. In Turkey, women’s wing organizations, which were first established in the second half of the 1950s to increase women’s political participation, continue to work within many political parties that have completed their organization at the national level. However, despite this history of approximately 70 years, the fact that women’s political participation is still far below the world average makes it necessary to question the functioning of these structures. This article examines the impact of women’s wings on political participation through the concept of public space and the structuring of private-public spaces on a patriarchal gendered basis. The theoretical basis of this research consists of the Habermasian public sphere and the -especially feminist- objections to the limitations of this concept. In light of the results of the field research, it was concluded that in a context where women are associated with private sphere roles even if they appear in the public space, they cannot turn into a public subject who can speak on their behalf, even if they are publicly visible. Although the women’s wings of political parties contribute to the socialization of women, they are far from being a structure that paves the way for women’s active participation in politics.

Keywords: Public Sphere, Private Sphere, Political Participation, Women’s Wings.

¹ Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, songul.goksel@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5167-8095.

Giriş

Batı'da kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte, Batı'nın özgün ekonomik, toplumsal, siyasal dinamikleri içinde “kamusal alan” adı verilen alan oluşmaya başlamıştır. Bu alan, yöneticinin şahsiyetinden ayrılan devlet uygulamalarının, vatandaşların eşit ve özerk katılımıyla eleştirilebildiği bir ortam olarak ortaya çıkmıştır. Batının bir projesi olan modernitenin kendi dinamikleri içinde oluşan kamusal alan kavramına karşılık, batı dışı toplumların modernizasyon sürecinde, batının kurumsal yapılarının, farklı tarihsel arka plan ve zihniyet koşullarında taklit edilmesi, burada başka özelliklere sahip bir kamusal alan oluşmasına zemin hazırlamıştır. Modern ulus devletinin ve modern ulusun da inşa edilmesiyle eşzamanlı yürüyen bu süreçte devlet, bütünlük ve birlik algısı oluşturmak amacıyla, bu bütünlüğe zarar verebilecek her grubu kimi zaman özel alanda tutmuş, kimi zaman ise bu grupların kamusal alandaki varlıklarının sınırlarını keskin bir biçimde belirlemiştir.

Bu devletlerden biri olan Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk kuruluş yıllarından itibaren, kendi farklılıklarının bilincinde olan tüm gruplar kamusal alanda kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Modernleşme dönemine tekabül eden bu dönemde oluşturulan kamusal alan üniter, homojen ve mahrem niteliklerinin yanında cinsiyetçi temelde yapılandırılan bir alan olarak tanımlanmaktadır (Göle, 2003; Göle 2011; Çaha, 2003; Çaha, 2007).

Modern siyasal kurumların üzerine kurulu olduğu kamusal ve özel alan ayrımı kadınların siyasal hayattaki varlığına ilişkin yapılan pek çok değerlendirmenin de nirengi noktasını teşkil etmektedir (Acar-Savran, 2013, s. 329). Ataerki zihniyetinin etkisinde kadın özel alanla ilişkilendirilirken, kamusal alandan yani siyaset alanından tamamen dışlanmıştır (Tali ve Tokuroğlu, 2018, s. 112). Feminist siyaset bilimciler ise buradan hareketle özel ve kamusal alanlar arasındaki mevcut ayrımı ve ilişkileri sorgulayarak (Wedel, 2013, s. 22) kadının kamusal alanda yeterince varlık gösterememesinin, aileyle yani özel alanla bağdaştırılmasından kaynaklandığını savunmaktadırlar.

Türkiyeli kadınlar açısından bakarsak, birçok Batı ülkesindeki kadınlardan önce siyasal haklarına sahip olmasına rağmen, kadınların uygulamada bu hakları kullanmasını engelleyen zihniyet yapısı modernleşme öncesi dönemden devralınmış ve varlığını sürdürmüştür. Feminist bir konsept olarak Kate Millett tarafından alanyazına kazandırılan ataerki bilinen tüm toplumlarda erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini ifade etmektedir ve o kadar yaygındır ki çoğu kez doğal kabul edilir. Ailede başlayan toplumsallaşma süreçleriyle aktarılan ataerki eğitim, edebiyat ve din gibi alanlardaki yeniden üretimiyle daha da güçlenmektedir. Ve siyasal iktidardaki erkek hâkimiyeti, ailedeki erkek otoritesinden bağımsız değerlendirilemez (Bryson, 1999, s. 311-312). İşte aileden diğer toplumsal ve siyasal kurumlara sirayet eden ataerkinin

değerler sistemine göre, siyaset doğası gereği eril olup erkek işi olarak görülmektedir (Anbarlı Bozaday ve Kutlu, 2014, s. 139). Erkek egemen zihniyet kalıpları, kamusal alanı ve siyaseti erkeğin hâkimiyet alanı olarak gördüğü için, kadınların Osmanlı döneminde başlayan mücadeleleri ile kazandığı bu hakların uygulamada istenen etkinliği sağlayamamasına neden olmuştur.

Vatandaşların hayatlarını ilgilendiren kararları tartıştığı bir alan olarak kamusal alanın siyasal anlamı yadsınamaz, zira kamusal alan siyasetin cereyan ettiği alandır (Küçükalp, 2022). Modern siyasetin temel kurumlarından biri olan siyasi partiler temsil gibi formel işlevlerinin yanı sıra, iktidar ve halk arasında köprü görevi görme, çeşitli toplumsal çıkarları bünyesinde bir araya getirme gibi işlevleriyle kamusal tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Siyasi partilerin bünyesinde oluşturulan konu ya da demografik grup bazlı yan kuruluşların – kadın ve gençlik kolları gibi- bu grupların etkin birer kamusal özne olarak kamusal tartışmanın bir parçası olma sürecine sağladığı katkıların incelenmesi önem arz etmektedir.

Türkiye’de 1950’li yıllarda kadının siyasal katılımını arttırma söylemi ve iddiasıyla ilk siyasi parti kadın kolları teşkilatının oluşturulmasından bu yana, ulusal düzeyde örgütlenmesini tamamlayan hemen her siyasi parti içinde faaliyet gösteren kadın kolları teşkilatları yoğun bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. Bugün Türkiye siyasetinde kadın siyasetçilerin düşük oranlarda temsil edilmesi ve milletvekilliği, belediye başkanlığı gibi pozisyonlardaki kadın sayılarının azlığı, siyasi parti kadın kollarının kamusal işlevlerini ve etkilerini tartışmalı hale getirmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, kamusal alan ve Türkiye’deki kamusal alan oluşumunun tarihsel kökenlerini inceleyerek, bu alanın nasıl cinsiyetçi bir biçimde tanımlandığını eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu eleştirel yaklaşımdan hareketle, çalışma siyasi parti kadın kollarının kadınların siyasette kamusal bir özne olarak hareket edebilmesine nasıl etki ettiğini sorgulamış, kadın kollarının bir kamusal alan pratiği olarak oynadığı rolü değerlendirmiştir.

Bu araştırmanın teorik altyapısını Habermasçı kamusal alan ve bu kavramın sınırlılıklarına yöneltilen -özellikle feminist- itirazlar oluşturmaktadır. Kamusal alanın vatandaşlar arasında rasyonel ve eleştirel iletişimi mümkün kılan bir alan olduğu ve siyasi partilerin kadın kollarının da kuruluş gerekçeleri dolayısıyla bu alanın bir parçası olduğu ön kabulünden hareket edilen bu çalışmada, veri toplamak amacıyla öncelikle çalışmaya dahil edilen siyasi partilerin tüzük ve yönetmelikleri incelenmiştir. Çalışmada veri toplamak için başvurulan diğer yöntem ise derinlemesine görüşme yöntemidir. Siyasi parti kadın kollarında aktif olarak çalışan kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler ile kadın kolları içindeki

çalışmalarının kadının kamusal alanda etkin bir varlık göstermesine nasıl bir etkisi olduğu kadınların perspektifinden anlaşılmalı çalışılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmada genel olarak kadınların kamusal alanı- ve bunu etkileyen bir faktör olarak özel alanı- deneyimleme pratiklerini anlama çabası güdüldüğünden feminist bir yaklaşım benimsenmiştir. Geleneksel sosyal bilimlerin erkek öznelere deneyimlerinden süzülüp kurumlaşan bilgiye referansla oluştuğu göz önüne alınarak (Bknz. Harding, 1987) eşitsizlik yaratan iktidar ilişkilerini (Sunar, & Şentürk, 2006'dan akt. Güçlü, 2012, s. 108) ve kamusal siyasal alanda kadın ve erkek arasında var olan asimetriyi ortaya koymayı ve son tahlilde değiştirmeyi ya da değiştirilmesine yönelik çözüm önerileri sunmayı hedefleyen araştırmaların feminist bir yöntem izlemesi kadın deneyimine daha gerçekçi bir perspektiften yaklaşmayı mümkün kılmaktadır (Tansel İliç ve Yıldırım, 2018, s. 206).

Birçok feminist teorisyen feminist siyaset için daha fazla alan açmak adına Habermas'ın kamusal alan kavramına başvurur. Ancak, yine Habermas'ın kamusal alanı sınıf, ırk ya da cinsiyet temelli dışlamalar temelinde idealize edildiği için feministlerce çokça eleştirilir. Bu nedendir ki Fraser çoklu kamulardan bahseder (Martin, 2004, s. 19-20). Özel-kamusal alan ayrımının batı -ve erkek- merkezli bir biçimde yapıldığı savından hareketle toplumsal ve tarihsel özgüllüklere duyarsız olduğu –çok da haksız olmayan bir şekilde- savunulur. Ancak belli bir zamansal ve mekânsal bağlamda kamusal/özel ikiliğinin özelliklerini ve sınırlarını anlamaya çalışmak özellikle kadın politikası alanında önemli açılımlar sağlayabilir. Zira özel-kamusal ikiliğinin ideolojik olduğu ileri sürülse de, modern toplumların gerçekliğini anlamada bu ikiliğin hiçbir karşılığı olmadığını savunmak zordur (Acar-Savran, 2011, s. 557-261).

Öte yandan, Habermas'ın burjuva kamusal alanı açık ve gizli olanın arasındaki karşıtlığı ve feminizmin doğuşuyla liberal kamu arasındaki ilişkiyi anlamak açısından oldukça kullanışlıdır (Rendall, 1999, s. 483-486). Dolayısıyla Habermas'ın kamusal teorisi belli bir eleştirelliği de bünyesinde barındırarak birçok feminist tarafından temel alınır. Zaman içinde Feminizm içindeki tartışmalar -liberal feminizmden günümüze- kadınların kamusal görünürlüğünden kamusal alanda aktif birer özne olarak var olabilmelerini mümkün kılacak bir kamusal biçimine evrilmiştir (Acar-Savran, 2011, s. 284-288). Bu bağlamda denebilir ki, kamusal-özel ikiliği etrafında dönen tartışmalar ve zaman içerisinde gerçekleşen değişimler aynı zamanda feminist teori ve yöntemi de beslemiş, değiştirip dönüştürmüştür.

Alkan'a göre feminist eleştiriler büyük ölçüde geleneksel olarak kamusal-özel ikiliğini tanımlayan unsurlara yöneltilir. Bunlardan ilki bu ayrımın toplumsal cinsiyet temelinde yapılandırılmış olmasına karşılık gelir. Kadın akıldan, birey olma konumundan ve dolayısıyla

kamusal alandan dışlanır. İkinci eleştiri ise keskin kamusal-özel ayırımına getirilir. Doğal olmayan bu iki kavram toplumsal olarak yapılandırılmış olduklarından, bunların anlamları zamana, yere ve toplumsal gruplara göre değişkenlik gösterir; yani feministlere göre bu iki alan keskin hatlarla birbirinden ayrılamaz (Alkan, 2000, s. 76-77). Dolayısıyla Habermas'ın kamusal alan teorininin, belli eleştirilerle birlikte- merkeze konumlandırıldığı bu çalışma yaygın kamusal-özel ayırımını feminist eleştirel bir perspektiften ele alarak Türkiye'de ataerkinin hâkim olduğu kamusal alanın bir parçası olarak kadının siyasi partilerdeki öznel deneyimlerine mercek tutmayı hedefler.

1.1 Kamusal Alan Nedir?

Kamusallığın Yapısal Dönüşümü² (2010) kitabında Habermas, 'kamu' kavramının 18. yüzyılda kendine özgü kurallarıyla oluşan burjuva toplumunda ortaya çıktığını belirtmiştir. Ancak, kamusal ve özel kavramları Antik Yunan'dan itibaren var olduğu için Habermas, başlangıç noktası olarak belirlediği Antik Yunan'dan başlayarak kamusal ve özel ayırımının geçirdiği dönüşümleri incelemiştir. Örneğin, Yunan şehir devletlerinde özgür vatandaşların ortaklaşa kullandığı polis, bireylerin özel alanı olan oikos'tan ayrılmıştır. Kamusal alan, olayların görünür hale geldiği, vatandaşlar arası iletişimin gerçekleştiği ve bu iletişimle şekillenen bir alandır.

Feodal toplum bağlamında kamusal alan, istisnai haklar, bağımsızlık ve ayrıcalıklarla donatılmış olanlarla ilişkilidir. Bu temsili kamu toplumsal bir alan değil, bir statü göstergesidir. 16. yüzyılda, kırsal soyluluğun temsiliyet gücünü kaybetmesiyle birlikte özel ve kamusal alanlar net bir biçimde ayrılarak özgül modern anlamlarına kavuşmaya başlar. "Özel", devlet bütünlüğünün dışında olanı simgelerken, "kamusal" ise egemenin şahsiyetinden bağımsızlaşmış nesnelleşen ve kamunun selameti için çalışan devleti anlatır.

Burjuva kamusu, ilk oluşmaya başladığı dönemde, bireylerin kamusal bir topluluk halinde bir araya gelmesi olarak ortaya çıkar. Bu süreçte özel şahıslar, hükümetin düzenlemeleri altında belirlenen kamuoyunu, kamusal erke karşı sahiplenir; toplumsal emek ve mal dolaşımı gibi alanlardaki kurallar konusunda bu erkle mücadele etmeye başlarlar. Siyasal işlevi olan bir kamusal alan, ilk kez 18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkar. Devletin kararlarını etkilemeyi amaçlayan güçler, taleplerini meşrulaştırmak için akıl yürüten kamusal topluluğa başvurular. Buna bağlı olarak, bütün bir yüzyıl boyunca sürecek olan lonca meclisinin modern bir parlamentoya evrilme süreci başlar. Habermas'a göre, 19. yüzyıldan itibaren bu burjuva kamusal alanının toplumsal temelleri sarsılmaya başlar. Zira kamusal alanın genişlemesiyle

² 1962 yılında "Strukturwandel der Öffentlichkeit" adıyla yayınlanan kitabın Türkçe baskısı 1997 yılında İletişim Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise "Kamusallığın Yapısal Dönüşümü" kitabının 2010 baskısından faydalanılmıştır.

birlikte, işlev bakımından zayıfladığı ve bir çözülme dönemine girdiği gözlemlenir. Ancak Habermas'a göre, bu zayıflama ve çözülme kamunun artık tartışma dışı olduğunu ifade etmez. Habermas (2010, s. 61), siyasal düzenin örgütlenmesinin hala kamusal ilkesi üzerinden yürüdüğünü iddia eder.

Habermas'ın bir ideal tip olarak ortaya koyduğu kamusal alan kavramı, 18. ve 19. yüzyıllarda modern düşüncenin temellerinin atıldığı süreçte vatandaşlar arasında rasyonel ve eleştirel iletişimi mümkün kılan tekçi ve homojen bir alandır (Göle, 2009, s. 9; Çaha, 2007, s. 86). Bu alana çıkarken, bireyler tüm farklılıklarını özel alanda bırakır ve vatandaş olarak devlet nezdinde eşit hukuksal statüye sahip bir kimlik kazanırlardı. Bireyler, toplumsal kimliklerinin bir parçası olan din, mezhep, cemaat gibi tüm özellikleri, kamusal alana çıktıklarında bir kenara bırakırlardı. İşte bu kamusal ilkesi, demokrasinin gelişimiyle birlikte önemli bir değişim geçirmiştir. Kamu, artık farklılıkların açıkça ifade edildiği bir alana doğru değişim dönüşmektedir (Çaha, 2007, s. 86-87).

Kamusal alan, demokratik bir prensip olarak, vatandaşların özgür bir şekilde bir araya gelerek ortak sorunlarını tartıştıkları ve çözüm aradıkları bir alan olarak tanımlanabilir. Düşünce, bilgiye erişme, ifade, toplanma, tartışma, örgütlenme ve tanınma özgürlüklerinin, toplumun her kesimini içerecek şekilde genişletilmesi, kamusal alanın sınırlarını çizer, özelliklerini belirler (Özbek, 2004, s. 31-32). Bu çerçevede, Habermas kamusal alanı, toplum ve devlet arasında arabuluculuk yapan sivil toplum olarak tanımlar. Bir ideal tip olarak kamusal alanda bir karar alınması gerektiğinde karardan etkilenme ihtimali olan herkes eşit ve özerk olarak karar alma sürecine katılır; tartışılacak konulara karşı herhangi bir tabu yoktur (Keyman, 2007, s. 66-69).

1.2 Tekçi Kamusal Alan Kavramlaştırmasına Yöneltilen İtirazlar

Habermas'ın kamusal alan kavramını açıklarken temel aldığı ön kabullerden biri, vatandaşların her türlü statü ve farklılığı bir kenara bırakarak, sadece kamunun iyiliği için eşit ve özerk bir şekilde katıldığı bir kamusal tartışma sürecinin yürütüldüğü şeklindedir. Ancak Habermas'ın ortaya koyduğu bu idealize edilmiş soyut, kapsayıcı ve tekçi kamusal alan fikri, tarih boyunca görmezden gelinen güç eşitsizlikleri, ayrımcılıklar ve dışlamalar konusundaki temel sorunları tartışma dışında bırakır.

Habermas'ın perspektifinden bakıldığında, siyasal katılımın gerçekleştirildiği kamusal alanda hiç kimsenin diğerinden daha güçlü olmadığı bir ortamda alınan kararlar genellikle toplum tarafından kabul edilir. Fakat güç dengesizliklerinin ve eşitsizliklerin yol açtığı statü

farklılıklarının olduğu bir ortamda çıkan ortak karar, ikna süreçlerinden çok bu asimetrinin yol açtığı gizli ya da açık baskılar tarafından belirlenir (Bilgen, 2007, s. 72).

Fraser (2004, s. 105-109) da Habermas'ın kamusal alan kavramının dayandığı kamusal ve serbest erişim ilkelerine rağmen, bu kavramın belirli dışlamalar üzerine inşa edildiğini belirtir. Habermas'ın kamusal alanın erişilebilir ve herkese açık bir alan olduğu ön kabulüne karşı, Fraser bir kısım erkeğin mülkiyet sebebiyle, bir grup insanın ırkı sebebiyle ya da kadınların cinsiyet ayrımı sebebiyle, genel siyasal yaşamdan dışlanıyor olması gerçeğini gözler önüne sererek bu varsayımı tartışmaya açar. Ona göre kamusal alanda eşitsizliklerin bir kenara bırakılması demek, hâkim gruplar için avantaj, bağımlı gruplar için ise dezavantaj oluşturan bir durumun eşitsizliği yeniden üretmesi demektir (Fraser, 2004, s. 112-114).

Habermas'ın kamusal alan anlayışındaki önemli bir nokta da, bu alanın tek ve kapsayıcı bir biçimde var olduğudur. Buna göre, ek kamular ortaya çıkıp kamusal alanın tekliği ilkesi ihlal edildikçe, kamusal alan parçalanacak, gerileyecek ve işlevini kaybedecektir. Bu anlayışta çoklu kamusal alanlar, demokrasiyi güçlendiren bir şey değil, bilakis demokrasiden sapma yaratan bir şeydir. Fraser, bu görüşe karşı çıkarak, kapsayıcı ve tek bir kamusal alanın gücü elinde bulundurmayan grupların gerçek dışı bir 'biz' içinde kaybolmasına ve bu grupların temsil edilememesine yol açacağını savunur ve çoklu kamusal alan kavramına dikkat çeker. Bu tür çoklu kamusal alanlar, bireylere kendi ihtiyaçları, kimlikleri ve çıkarları ile ilgili konuşabilecekleri bir alan açacağından Fraser için bu alanlar 'madun karşı-kamular'dır (Fraser, 2004, s. 116-119).

Habermasçı kamusal alanın kuşatıcılığı, tekliği ve dışlayıcılığına karşı çıkan bu yaklaşımların yanı sıra, başka bazı görüşler de, özel-kamusal ayrımının eşitsizliğin sürmesine hizmet ettiğini belirtmişlerdir (örn. Sirman, 2009, s. 230). Bu bakış açısına göre, siyasi erk, kamusal alanda tartışılmaya açılmasını istemediği, görünür olmasından rahatsızlık duyduğu bireyleri, grupları ya da değerleri özel alana ait oldukları iddiasıyla gündem dışı bırakma eğilimindedirler (Özbek, 2004, s. 50-51). Aynı doğrultuda, Seyla Benhabib, modern dünyada baskı karşısında verilen mücadelelerin, siyasi erkin "özel" olduğunu iddia ederek kamuyu ilgilendirmediğini söylediği konuları kamusal alanda tartışmaya açma çabaları olarak tanımlar (1996, s. 84).

Habermas'ın kamusal alan ilkesine yöneltilen itirazların birçoğu, kamusal alanın erkeklikle, özel alanın kadınlıkla özdeşleştirildiği noktasından hareket etmektedir. Habermas'a göre, kamusal alan soyut bireylerin homojen bir şekilde bir araya gelmesinden oluşmaktaydı ve bu birey "beyaz Batılı erkek"ti. Kamunun merkezinde yer alan beyaz batılı erkeğe karşı diğer özneler özel alana aitti (Çaha, 2007, s. 82).

Özel alan veya ev içi mahremiyet kavramları çoğu kez, siyasal erk tarafından kamusal alanda tartışılmasını istemediği konuları özel alana hapsetme maksadına hizmet edecek biçimde kullanılmaktadır. Örneğin, kadına yönelik aile içi şiddet konusunun kamusal bir mesele olarak tartışmaya açılması tarihsel olarak oldukça yeni bir olgudur (Fraser, 2004, s. 124-127). Kamusal alanda, burjuva erkek egemen zihniyetin "özel" alana ait olduğu gerekçesiyle dışladığı konuların da tartışmaya açılması kamusal alanın demokratik bir niteliğe sahip olması açısından oldukça önemlidir. Formel engellerin kaldırıldığı durumlarda dahi, çoğu zaman kamusal alana katılımı sınırlayan engeller varlığını sürdürebilmektedir. Birçok ülkede yasal engeller kaldırılmasına rağmen, kadınlar hala kamusal tartışmalardan dışlanmaktadır (Fraser, 2004, s. 127-131).

Feminist ideolojiye göre, özel ve kamusal alan ayrımı, özel alanın kamusal alana ait kapalı bir alt bölüm gibi kodlanarak ataerkil zihniyetin bu alanda da hâkimiyet kurmasını meşrulaştıran bir araçtır. Buna göre, özel ve kamusal alanların ayrımı, özel yaşamı kadınlıkla ilişkilendirirken, kamusal hayatı ise erkeklikle bağdaştırır. Erkekler kamusal alanda tarih yazar, siyaset yapar ve devlet kurarken, kadınlar aile çatısı altında erkeklerin kamusal alandaki işlerini kolaylaştıracak hizmeti sağlarlar. Feministler bu bağlamda, mevcut özel/kamusal alan ayrımının sona ermesi için "özel olan politiktir" ilkesini savunmaktadır (Çaha, 2007, s. 85-90).

Şüphesiz Habermas'ın kavramlaştırmasının sınırlılıklarını tartışan ve onun kamusal alan kavramına itirazlarda bulunan teorisyenler bunlarla sınırlı değildir. Dacheux'e göre, kamusal alan, tarihin akışının dışında bir kavram değildir; aksine, sürekli değişen toplumsal bir yapıdır. Zaman içerisinde tüm toplumsal aktörlerin katılımına açık olan bir alan olup, bir kurum değildir. Ancak, yine de eşitsiz bir alandır, çünkü herkes bu alana giremez (Dacheux, 2012, s. 21). Negt ve Kluge ise, kamusal alan kavramının merkezine, bileşik ve tek değil fakat soyut bir etkileşim içinde olan tekil alanların bir yığını olduğu fikrini yerleştirir. Basın, televizyon, siyasi partiler, baskı grupları vb. gibi yapılar kamusal alan şemsiyesi altında sadece görünüşte birleştirilmiştir (2004, s. 138). Richard Sennett ise 19. yüzyılda yaşanan sarsıntıların 20. yüzyıl kamusal alanını nasıl etkilediğini ortaya koymuştur (Acar-Savran, 2011: 297). Sennett'in geliştirdiği 'ölü kamusal alan' (2010, s. 31) ve 'kamusal görünülük ortasında yalıtım' (2010, s. 31) kavramları, işlevsizleşmiş ve yalnızca geçilip gidilen kamusal alanlardan bahseder. Mahremiyet alanının sınırları belirsizleştikçe kamusal alanın ilişki biçimi ve mekânı olarak siyasette ve kentlerde ölü bir kamusal alan ortaya çıkar (Acar-Savran, 2011: 297). Camdan duvarlarla çevrili binalarda yansımaları bulan bu "kamusal görünülük ortasındaki yalıtım", yalnızca fiziksel mekânla kurulan ilişkiden öte bir anlam taşır. Birey, daha fazla kapatıldıkça ve çevreden izole edildikçe, kamusal olanı sadece kendi özel hareket alanına hizmet eden bir

araç olarak görmeye başlar. Bu durum, kamusalın anlam kaybına ve kavramın içinin boşaltılmasına neden olur.

1.3 Kamusal Alan, Ataerki ve Cinsiyetçi İşbölümü

Acar-Savran (2011: 263-267) modern ve modern-öncesi dönemin özel-kamusal ayrımı arasında, özel ve kamusalın değişen anlamlarına atıfta bulunarak bir tersyüz olma ilişkisi olduğunu savunur. Ataerki bir ortak nokta olarak kabul edilebilirse de, modern öncesi dönemin aksine modern dönemde ataerki bizzat bu özel-kamusal ayrımının oluşturucu unsurudur. Modern özel/kamusal ayrımı, modern-öncesi döneme kıyasla, kadınların kapatılmasını değil ama kamusal alandaki asimetrik varoluşlarını açıklama imkânı sunmaktadır. Ataerki bu modern kapitalist biçiminde -modern öncesi ataerkinin yaptığı gibi- kadınların özel alana kapatılmasına ve kamusalıktan dışlanmasına değil, kamusal alanın içine çekilmesine ve orada sömürülüp baskı altına alınmalarına zemin hazırlamıştır (Acar-Savran, 2011: 268-269). Modern dönemde kadınların eğitime, ücretli işgücüne ya da siyasi katılım süreçlerine damgasını vuran şey onların kamusal varoluşlarıyla erkeklerinki arasındaki asimetridir (Acar-Savran, 2011: 267).

Günümüz demokrasilerine kaynaklık eden 18. yüzyıl düşünce sistemi, vatandaş ve birey kavramlarını yalnızca 'erkek'i işaret etmek için kullanmıştır. Bu düşünce sistemine göre, kadınların adalet ve akıl duygusuna sahip olmadığı, erkekte bulunan olumlu niteliklerden yoksun olduğu ve bu nedenle erkeklerin denetimi altında olması gereken bir 'cins' olduğu vurgulanmış, kadınlar tam bir vatandaş olarak görülmemiştir. Bu bağlamda, siyaset ve demokrasi kavramlarının merkezine erkek özne konumlandırılmıştır. "Erkek kardeşler arasında" yapılan toplumsal sözleşmeye göre evin dışında kalan yer kamusal alandır. Rousseau'ya göre, 'kamusal' alana ait olanlar eril iken 'özel' alana ait olanlar ise 'dişil'dir (Ataman, 1998, s. 24).

Kate Millett 'Cinsel Politika' adlı eserinde kadını kamusal müzakere süreçlerinden dışlayan bir sistem olarak ataerki yapıyı göstermiştir (Hekimoğlu, 2018, s. 550). Millett tarafından alanyazına kazandırılan ataerki bilinen tüm toplumlarda erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini ifade etmektedir (Bryson, 1999, s. 311-312). Öztürk (2012, s. 73)'un ifadesiyle "feminist literatürde erkek egemen toplumu işaret etmek üzere kullanılan bir kavram olan ataerki, kökeni kapitalizm öncesine uzanan, erkeklerin kadınların emekleri ve bedenleri üzerinde tahakküm kurduğu eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemini ifade eder." Benzeri olmayan bir egemen ideoloji olan ataerkilliğin temel kurumu aile olup ailenin yüklendiği roller ataerki toplumun temel özelliklerini yansıtır (Millett, 1987, s. 59-60). Ailede başlayan toplumsallaşma süreçleriyle aktarılan ataerki, eğitim, edebiyat ve din gibi alanlardaki yeniden üretimiyle daha da güçlenmektedir (Bryson, 1999, s. 311-312). Ataerki bir sistem içinde belirlenen toplumsal

cinsiyet rolleri zaman ve mekân bağlamlarında değişebilir bir yapıya sahip olsa da ataerkinin tüm bu değişen bağlamlardaki ortak noktası kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir ilişki kurmasıdır. Erkeklerin özne/aktif/olumlu özelliklerle tanımlandığı bu hiyerarşide kadınlar öteki/pasif/olumsuz taraf olarak kodlanır (Korkmaz ve Başer, 2019, s. 72).

Walby (1989 akt. Khelghat-Doost ve Sibly, 2020, s. 400) zaman içerisinde ataerkinin doğasının özel bir mesele olmaktan kamusal bir mesele olmaya doğru bir değişim geçirdiğini ileri sürer. Bu ise aslında kadının hane içindeki sömürsünden işyeri ya da devlet düzeyinde sömürülmesine geçişte kendini gösterir. Ancak yine de siyasal iktidardaki erkek hâkimiyeti, ailedeki erkek otoritesinden bağımsız değerlendirilemez (Bryson, 1999, s. 311-312).

Siyaset bilimcilerin kabul ettiği kamusal ve özel alan ayrımına göre, siyaset, kamusal kararların kamusal mekânda alınmasının çerçevesi olarak, kamusal alanı temsil eder; çayı kimin yaptığı, çocuklara kimin baktığı ya da dışarıda kimin çalıştığı gibi konular ise özel alana ait olarak kabul edilir (Philips, 2012, s. 116). Özel ve kamusal alanlarda yapılan işler cinsiyet ayrımına temel oluşturduğunda, farklı cinslerin yaptıkları işler benzeştikçe, örneğin kadınların iş dünyasındaki deneyimleri ya da eğitim durumları erkeğinkine benzedikçe, cinsiyetçi işbölümünün sönümlenmesi beklenir (Esping-Andersen, 2011, s. 47). Ancak, bu cinsiyetçi işbölümünün bir türlü sona ermemesi ya da çok yavaş bir biçimde azalması, cinsiyetçi işbölümünü aşmak için toplumsal yapının dehlizlerine nüfuz eden cinsiyet temelli kamusal özel ayrımına meydan okumanın gerekliliğini gösterir.

Kadınlar çoğu zaman özel alanı deneyimleme biçimleri dolayısıyla kamusal alana katılamazlar ya da sınırlı katılım sağlayabilirler. Kadın ve erkek arasındaki yaygın işbölümüne göre, kadınlar iş yaşamına aktif olarak katılsalar da, genellikle çocukların ve evin ihtiyaçlarını gidermek kadının sorumluluğunda olmaya devam eder. Bu nedenle, başka hiçbir engelin olmadığı durumlarda, sadece zaman sorunu bile kadınları kamusal alandan uzak tutmaya yetebilir. Özel hayatların yapılanma biçimi, erkekleri siyaset yapmak ve kamusal aktiviteye katılmak konusunda daha fazla yüreklendirirken, kadını bu konuda kısıtlar. Feministler tam da bu sebeple, yemeği kimin yaptığı ya da çocukları okuldan kimin aldığı kişisel veya özel konular değil, son derece politik meseleler olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla feminizm mevcut kamusal/özel ayrımını 'kişisel olan politiktir' önermesiyle sorgulamış; bu iki alanın aslında birbirine bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Philips, 2012, s. 116; 120-121).

Bu noktadan hareketle Philips (2012, s. 145) de, kamusal ve özel alan arasındaki sınırların ortadan kaldırılmasının değil, bu alanların kadınlar ve erkekler için farklı anlamlar ihtiva eden yapısından kurtarılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Kadınlar bakımından düşünüldüğünde, sorun sadece özel ve kamusal alanların ayrılması değil, aynı zamanda her iki

alandaki yaratılan hiyerarşide kadınların altta konumlandırılmasıdır (Kreisky, 1995, s. 46 akt. Wedel, 2013, s. 22). Philips (2012, s. 145)'e göre, kamusal-özel ayrımı sürdürülmelidir; çünkü o, ne kadar demokratik olursa olsun, kamusal alandaki tartışmaların, özel alana girmemesi gerektiğini ve kişiye özel kalmasında fayda bulunan alanların olduğunu savunmuştur. Ancak yine de, her iki alanın içerdiği anlamlar her toplumda sürekli olarak sorgulanmalı ve mücadele hem özel, hem kamusal alan için devam etmelidir. Çünkü kadınların özel alanda insan haklarına sahip olması, kamusal alandaki haklarını ve varlıklarını da etkilemektedir. Hatta yasal metinlerle güvence altına alınmış olsa bile, çoğu zaman kadının kamusal alanda etkin bir şekilde yer alamamasının nedeni tam olarak bu özel alandaki kadını sınırlayan uygulamalar ve değerler sistemidir (Berkday, 2012, s. 50).

1.4 Kamusal Bir Özne Olarak Kadının Siyasal Katılımı ve Siyasi Partiler

Talashlı (1996, s. 15), demokrasinin temelini oluşturan siyasal katılımı, yönetimde görev almaktan oy vermeye kadar geniş bir yelpazede, bireylerin siyasal alana dair düşüncelerini ifade etmeleri veya doğrudan siyasal eylemde bulunmaları olarak tanımlamıştır. Günümüzde temsili niteliği haiz olan demokratik sistemlerde, toplumsal kesimler, siyasal katılımı siyasi partiler, odalar, sendikalar, dernekler gibi kurumlar aracılığıyla sağlayabilmektedir. Özellikle siyasi partiler, ülkeyi yönetmeye talip olan kuruluşlar olarak siyasal katılımın merkezinde yer almaktadırlar.

Siyasal katılımın iki boyutu vardır: bireysel ve toplumsal boyutlar. Bireysel boyutta, temel olarak oy verme eylemi kastedilir. Oy verme eylemi, öncesinde ve sonrasında kamusal etkileri olsa da, bireysel olarak gerçekleştirilir. Başka bir deyişle, bu süreçteki bireysel eylem, kamusal alanla dolaylı bir bağlantı kurar. Toplumsal siyasal katılım ise doğrudan kamusal alanla bağlantılıdır. Bu bağlamda, toplumsal siyasal katılım, bir siyasi partiye üyelik veya siyasi bir pozisyona aday olma gibi doğrudan eylemlerle gerçekleşir. Kadının bireysel siyasal katılımı, ataerkil düzenin cinsiyetçi işbölümünü tehdit etmeyen 'zararsız' yönüyle, bazı aksaklıklara rağmen devam etmektedir. Ancak, cinsiyetçi işbölümünü sarsabilecek olan kamusal eylem niteliğindeki siyasal temsil talepleri, bu düzeni sarsacağı endişesiyle görmezden gelinmektedir (Yaraman, 1999, s. 11-13). Kadının toplumsal siyasal katılımı, onun kamusal bir özne olarak kamusal siyasal alandaki varlığıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu noktada, kamusal alan ve siyasi partilerin arasındaki ilişkisellik önem kazanmaktadır.

Kamusal alan kavramının Habermasçı tanımı kamuoyu, kamusal özne gibi kavramlar çerçevesinde alenilik, özerklik, eşitlik gibi prensipler ekseninde şekillenir (Acar-Savran, 2011: 283). Kamusal alan kavramı siyasi anlamıyla öne çıkan bir kavramdır. En genel biçimde ortak hayatın düzenlenmesine yönelik faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilecek siyasetin tezahür

ettiği alan kamusal alandır. Siyasal kamusal alanı demokratik yaklaşımla ele alan görüşe göre, formel siyasi katılım yolları yetersiz olduğundan vatandaşların hayatlarını ilgilendiren kararları tartışma imkanına sahip olduğu bir kamusal alan tarifi yapılır (Küçükalp, 2022; Hekimoğlu, 2018, s. 550). Öte yandan Habermas, kamusal alanı bir alan olarak ama bunun da ötesinde bir ilişki biçimi olarak tanımlar (Acar-Savran, 2011, s. 258). Bu haliyle kamusal alan aktif yurttaşlığın eleştiride bulunabildiği ve formel siyaseti etkileyebildiği, hükümetin dışında bir kamusal siyasi alana işaret eder (Martin, 2004, s. 19-20). Dolayısıyla bugün kamusal alan, merkezi siyaset kanalları dışında, kimi zaman siyasi partileri de kapsayacak biçimde gönüllü sivil oluşumların siyasete müdahalesi olarak tanımlanabilir (Acar-Savran, 2011, s. 283).

Arendt'e göre eylem ve konuşma yoluyla oluşan kamusal alan, bu etkinliklerin aynı zamanda temel siyasi etkinlikler olması sebebiyle siyasi alana eşittir (Yılmaz, 2007, s. 41-42). Arendt'in bu yaklaşımı siyasi kurumların kamusal alandaki etkinlikleri bağlamında değerlendirilebilmesi açısından önemli bir alan açar. Kadınların siyasi katılımı deyince akla ilk gelen yerler yerel/ulusal meclis ve hükümettir. Kadınların meclislerde ya da kabinelerde temsil edilmesi ise büyük oranda siyasi partilerdeki temsiline bağlıdır (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020: 402). Modern siyasetin temel kurumlarından biri olan siyasi partiler, temsil gibi formel işlevlerinin yanı sıra, iktidar ve halk arasında köprü görevi görme, çeşitli toplumsal çıkarları bünyesinde bir araya getirme gibi işlevleriyle kamusal tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Siyasi partilerin bünyesinde oluşturulan konu ya da demografik grup bazlı yan kuruluşların – kadın ve gençlik kolları gibi- temsil ettiği toplumsal grupların etkin birer kamusal özne olarak kamusal tartışmanın bir parçası olma sürecine sağladığı katkılar bu kuruluşların siyasi kamusal alan başlığı altında incelenmesine imkan sağlar.

İnsanlığın siyasi tarihi bakımından, nispeten yeni kuruluşlar olarak kabul edilebilecek siyasi partiler, kısa bir süre içinde dünya genelinde hemen her ülkede siyasi hayatın temel aktörleri haline gelmişlerdir (Kapani, 2010, s. 175). Siyasi partiler, toplumdaki çeşitli çıkarları bir araya getirerek onlara yön vermek, siyasi iktidar ile halk arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, bireylerin siyasi pozisyonlara seçilmesini sağlamak ve iktidara geldiklerinde yönetim işlevlerini yerine getirmek gibi temel görevlere sahiptirler. Bu işlevleriyle siyasi partiler, siyasi katılımın en temel araçlarından biridir ve kadınların siyasi katılımı açısından önemli roller üstlenebilirler (Talışlı, 1996, s. 193-194).

Ancak, sadece siyasi parti üyeliği veya bu partilerin düzenlediği toplantılara katılmak, gerçek ve etkili bir siyasi katılım açısından yeterli değildir. Maalesef, uzun bir süre boyunca kadının siyasi katılımı sadece bu sınırlı kapsamda değerlendirilmiş, siyasi partilerin liderlerini –yöneticilerini dinlemek veya çeşitli siyasi toplantılara katılım sağlamak, kadının siyasi

katılımı bakımından yeterli sayılmıştır. Ancak siyasi partiler aracılığıyla gerçekleştirilen katılımın tam anlamıyla bir katılım olarak değerlendirilebilmesi için, katılım gösterenlerin söz konusu partinin siyasalarının oluşumuna da etki edebilme hakkına sahip olmaları gerekmektedir (Ataman, 1998, s. 32). Bu süreç ise aslında bireylerin ya da grupların etkin birer kamusal özne olarak kamusal tartışmanın bir parçası olma sürecine denk düşer.

Siyasi partiler çoğunlukla bünyelerinde belli konular ya da demografik gruplar özelinde yan kuruluşlar kurarak siyasal katılımı arttırmayı amaçlamaktadırlar. Kadın kolları³ ve gençlik kolları bunlardan en yaygın olanlarıdır. Kadın kollarının dünya genelinde hangi amaçla kurulduğu ve hangi işlevleri yürüttüğü incelendiğinde öne çıkan başlıklar şu şekildedir: Partinin kadın seçmeninin ve kadın üyelerinin ilgisini çeken konularda, parti içinde aksiyon alınmasını sağlamak; parti içinde kadın liderliğin önünün açılması için çalışmalar yürütmek; kadın katılımını arttırmaya yönelik parti içi süreçlerin iyileştirilmesi konusunda baskı yapmak; seçimler süresince partiye ve adaylarına destek için kadın seçmeni mobilize etmek. (NDI, 2024) Kadın kollarının partinin ön saflarında konumlanarak karar alma süreçlerini etkileyebildiği ülkelerde genel olarak hem idari hem de finansal anlamda özerk bir biçimde yapılandırıldıkları görülmektedir. Örneğin Güney Amerika'da '*Women's League of the African National Congress*' kendi lideri olan, kendi karar alma süreçlerini yürüten, kendi siyaset ve eylem planlarını kendi oluşturan bir kuruluştur ve Ulusal Kongre'nin tüm liderlik yapılarına entegre edilmiş durumdadır. Birleşik Krallık'ın Muhafazakar Parti kadın kolları yapılanması olan '*Conservative Women's Organization* (CWO) ise düzenlediği bağış etkinlikleriyle tamamen kendi kendini finanse eden bir kuruluştur (NDI, 2024).

2. Türkiye'de Kamusal Alan

Habermas tarafından bir ideal tip olarak ortaya konan kamusal alan kavramı, Batıyı merkez alarak oluşturulmuştur. Bu sebeple, Batı merkezli olarak ortaya çıkan kamusal alan kavramını alıp aynen doğuyu ya da özel olarak Türkiye'yi anlamak için kullanmak, buranın toplumsal gerçekliğini anlamak bakımından yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla, Türkiye'nin kendine has kültürel, toplumsal ve tarihsel koşulları hesaba katılarak kavramı yeniden değerlendirmek önemlidir. Çünkü kamusal alan, aynı toplumsal şartlar açısından değerlendiriliyor olsa bile, tanımı ve sınırları sabit olan bir alan değildir; aksine, yeni aktörlerin katılımıyla sürekli değişim geçiren bir alandır (Göle, 2003, s. 90-93).

Çaha (2003, s. 79-80), Habermas'ın kamusal alan kavramının temel özelliklerini özetlerken üç önemli noktanın altını çizmektedir. İlk olarak, Habermas'ın kamusal alanı sanayi

³ Kadın kolları İngilizce alanyazında "women's group" "women's branch" ya da "women's wing" olarak geçmektedir.

toplumunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, bu kamusal alan yapay olarak inşa edilmiş bir alan değil, modernite sürecinin toplumsal değişimleriyle oluşmuş bir alandır. Son olarak ise kamusal alan, geleneksel toplumlarda üstü kapatılan, özel alana gizlenen değerlerin, unsurların ve konuların açıkça tartışıldığı bir alandır. Çaha (2003, s. 80)'ya göre, Habermas'ın anlayışındaki bu açık kamusal alanın aksine, onun Türkiye'de "mahrem" olarak adlandırdığı farklı bir kamusal alan yapısı oluşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet eliti, laik ve cumhuriyetçi bir ulus devleti oluşturma fikrinden hareket etse de bundan çok daha fazlasını yapmış, halkın yaşam tarzını, kamusal adetlerini, beden bakımını ve günlük alışkanlıklarını da Batı normlarına uyarlama çabası gütmüştür (Göle, 2011, s. 26-27). Bu çaba sonucunda, farklılıkların baskılanmasıyla kamusal yaşam homojenleştirilmiş ve 'üniter' hale getirilmiştir. Devlet, yalnızca siyasal ve ekonomik değil, toplumsal, kültürel, teknolojik ve sanatsal faaliyetlerin de belirleyicisi ve düzenleyicisi olmuş; tek tip insan yetiştirme idealine uygun olarak aynı değerlere, ideolojiye ve görünüşe sahip bireyler yetiştirmiştir (Çaha, 2007, s. 96-97). 1950 yılında çok partili siyasal yaşama geçilmesiyle birlikte, kamusal alanın tekçi yapısı sorgulanmaya başlamıştır. Farklılıklarının bilincinde olan ve 1980'lere kadar özel alana sıkıştırılmış olan bazı gruplar, bu dönemde kamusal alanda ortaya çıkmış ve erken cumhuriyet döneminden beri oluşturulan tekçi kamusal alana karşı bir tür başkaldırı gerçekleştirmişlerdir (Çaha, 2007, s. 98-99; Göle, 2009, s. 27).

Habermas'ın değerlendirmesine göre (2004: 96-96), devlet bütünlüğü ve otoritesi kamusal alanın yürütücü gücü olsa da, kamusal alanın bir parçası değildir. Devlet kamu otoritesi olarak adlandırılır; ama bu devletin tüm vatandaşların selametinden sorumlu olmasıyla ilgilidir. Türkiye'de ise devlet, bireylerin özel, mahrem ve kamusal alanlardaki eylemlerini kontrol etmeye çalışırken, toplumsal gruplardan ve bireylerden korunma refleksiyle kendisini çevreleyen bir "mahrem" alan oluşturmuştur. Bu durum, Türkiye'de kamusal alanın, özgür vatandaşların tartışmalarını yürüttüğü bir ortak alan olarak değil, devlete ait bir alan olarak algılanmasına neden olmaktadır (Göle, 2003, s. 91). Köker'in belirttiği gibi, devletin teklığının ve modern toplumun düzeninin sağlanabilmesi için, toplumun karmaşıklığını ve çeşitliliğini görünmez kılmak gerekliydi. Bu da, devlet elitine göre, ezilen sınıfların, cinsiyetlerin ve ırkların yaşam alanlarının görünmez kılınması ve göz ardı edilmesiyle gerçekleşebilirdi (Köker, 2004, s. 542).

Türkiye'de modernleşme döneminde oluşturulan kamusal alanın özellikleri şüphesiz yalnızca üniter, homojen, mahrem kavramlarıyla karşılanamaz. Aynı zamanda cinsiyetçi temelde yapılandırılan bir alan olarak Türkiye kamusal alanı ayrı bir başlık altında incelenmeyi hak edecek kadar fazla tartışmayı bünyesinde barındırır.

2.1 Türkiye’de Kamusal Alanın Cinsiyet Temelinde Yapılandırılması

Modernliğin yerli toplumsal gelişmelerin seyri içinde ortaya çıkmadığı toplumlarda, tarih genellikle entelektüel ve siyasi elitlerin istek ve ihtiyaçlarına göre biçimlenir. Batı modernliği, sanayileşmenin getirdiği toplumsal çatışmalar zemininde doğar ve gelişirken, Türkiye gibi geç sanayileşen toplumlarda ise modernleşme, inşa edilen diğer toplumsal dinamiklerin yanı sıra, kadının geleneksel hayat tarzı ve pratiklerinden koparılmasının laiklik, batılılaşma ve dolayısıyla moderniteye geçişi mümkün kılacak bir patika oluşturacağına inanan devlet elitlerinin çabalarının bir sonucudur (Göle, 2011, s. 26-28). Kemalist devlet eliti kuruluş aşamasında kadınları dışlayan batılı moderniteye, onun olgunluk döneminde modernleşme süreciyle birlikte eklemlendiği için kadın konusunda özgün bir pozisyon edinmiştir (Acar-Savran, 2011, s. 278).

Sancar'a (2012, s. 306-309) göre, Türk modernleşme sürecinde kadınların aile, erkeklerin ise devlet kurdukları bir model benimsenmiştir. Kurulan yeni devlette, üst yargı, istihbarat, ordu ve dış siyaset gibi stratejik öneme sahip kurumlarda kadınlar yer almazken, sosyal hizmet, eğitim, sağlık gibi alanlarda öğretmen veya hemşire olarak görev almaları, erken Cumhuriyet döneminde kadınların ulus devlet inşası sürecinin dışında tutulduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, kadına modern Türk ailesinin yapıtaşını oluşturan yuvayı inşa etme ve bu yuvanın temel değerlerini yeni kuşaklara aktarma rolü biçilmiştir (Sancar, 2012, s. 306-308).

Ulusal devrimler genellikle ideal insan tanımı yapar; ancak Türk modernleşme projesi, bir ideal insan değil "ideal kadın" tarifi yapmıştır. Bu projede, laikliğin taşıyıcıları ve Batılılaşmanın öncüleri olarak görülen kadınlar bu rolleri dolayısıyla yüceltilmiştir. Türk modernleşme projesinde, kadınların insan ve vatandaşlık haklarının verilmesinden daha önce kadın haklarının verilmesi ve kamunun görünen bir parçası haline getirilmesi bir öncelik olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle, devlet elitleri, zihinlerindeki medeniyet projesini hayata geçirmenin yolunun kadınların toplumsal görünürlüğüne arttırmaktan geçtiğine inanmışlardır (Göle, 2011, s. 100). Kadının kamusal alanda varlığını artırmayı ve kadın ve erkeğin toplumda yan yana yer almasını hedefleyen bu reformlar arasında kadınlara seçme ve seçilme hakkı ve benzeri medeni haklar verilmesi ve İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi gibi adımlar bulunmaktadır (Göle, 2011, s. 30-31). Batı'da burjuva alanı olarak oluşan ve bu alandan ve vatandaşlıktan kadınları ve işçi sınıfını dışlayan kamusal alan kavramı, Türk modernleşme projesinde kadının "görünürlüğü" üzerinden tarif edilmiştir (Göle, 2009, s. 22).

Cumhuriyetin ilk kuruluş döneminde, kadının kamusal görünürlüğü erkeklerin yönlendirmesi ve gözetimi altında gerçekleşmiş, onların arzusu, onayı ve kontrolü ile

sınırlanmıştır. Kadınların özel alanlarından yani evden çıkarak kamusal alanda görünür olmaları, bu alanda yalnızca özel alanın devamı niteliğindeki annelik işlevlerini sürdürmeleri ve toplumsal ahlakı tehdit etmeyen ulaşılamaz ve iffetli kadın imajı çizmeleri kaydıyla mümkün olmuştur (Göle, 2011, s. 107-109).

Cumhuriyetin resmi ideolojisinin idealize ettiği kadın modeli evden çıkıp kamusal alanda meslek sahibi bir kadın olarak var olmak olsa da, daha detaylı bir inceleme yapıldığında, Cumhuriyetin resmi ideolojisinin çerçevesini belirleyen modernleşmeci yaklaşımının toplumsal cinsiyet rolleri konusunda önceki dönemden pek de farklılaşmadığı görülür. Görünen o ki, modernleşmeci model kadına, kadının gerçekleştirmesi beklenen özel alan rollerinin yanında, toplumsal alanda da bazı sorumluluklar yüklemiştir (Berktaş, 2012, s. 109). Başka bir ifadeyle, modernleşme süreciyle birlikte kadınlar, hem devlet merkezli, yani modernleşmeci, hem geleneksel, yani cemaat merkezli anlayışın nesnelere haline gelmişlerdir (Berktaş, 2012, s.153).

Yeni Cumhuriyet döneminde, balolar, ziyafetler, çay salonları ve sokaklar gibi kadının da olduğu yeni kamusal alanlar oluşturulmuştur. Bu da kadının günlük yaşamına ilişkin konularda belirli düzenlemeler yapma eğiliminin Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini göstermektedir (Göle, 2011, s. 100). Cumhuriyet dönemi devlet elitleri, kadınları kamusal hayatın görünür aktörleri haline getirmeye çalışırken, aynı zamanda modernleşme reformları aracılığıyla kadınlar üzerinde muhafazakâr yeni denetim mekanizmaları kurmaya çabalamışlardır (Saktanber, 2011, s. 327-328).

Bu durumu Berktaş (2009, s. 275-276), toplumsal düzenin tamamen değiştiği koşullarda, bu değişimi başlatan erkeklerin değişen bu kadar çok şeyin arasında bir şeylerin değişmemesi gerektiğine olan inançları dolayısıyla ataerkil ideolojiye sıkı sıkıya bağlanmaları ile açıklamaktadır. Osmanlı'nın yıkılıp Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda devlet eliti, içinde büyüdükleri toplumsal düzenin çöküşü sırasında hissettikleri yersiz yurtsuzluk psikolojisini, bir şeylerin de değişmeden kalması gerektiğine dair duydukları inançla ve bu inancı korumak adına verdikleri mücadeleyle yenmeye çalışmışlardır. Erkekler "değişen toplumun değişmeyen temeli" olarak ataerkil zihniyete tutunmuş ve bu travmayı bu şekilde aşmaya çalışmışlardır.

Cumhuriyetin kurucu erkekleri, modern milletin sağlam temellerle kurulabilmesi için kadınların etkin bir rol oynaması gerektiğini ifade ediyorlardı. Kadınların kapalı iç mekânlardan dışarıya açıldıkça, modern milleti oluşturacak bireylerin yetiştirilmesine katkı yapacak kamusal roller üstlenmeleri öngörülüyordu. Ancak, kadınların geleneksel rollerinden özgürleşmeye teşvik edilmeleri, sadece kamusal alanda üstlendikleri işlevler ve bu alandaki görünürlükleri ulusal hedeflere katkı sağladığı ölçüde mümkün oluyordu. Bu durum, kadınların

bireyselleşmesinden çok kolektif ahlak ve bilincin bir parçası olarak bunların korunmasına hizmet etmesi amacına hizmet etmekteydi (Göle, 2009, s. 26). Örneğin, Kemalist rejimin eleştirel bir tutum yerine minnettarlık ve uyum beklediği kadınlara, Kadınlar Halk Fırkası'nı kurma izni verilmemiş; akabinde bu oluşum Türk Kadın Birliği'ne dönüşmüştür (Saktanber, 2011, s. 327). Devletin bekası açısından tehdit olarak algılanan bu oluşum, kadınların zaten ihtiyaç duyduğu tüm haklara sahip olduklarına inandırılması sonucunda, ulusal çıkarlarla bağdaşmayan bağımsız tavırlarla kadınlar adına siyaset yapmasının "gereksizliği" nedeniyle 1935 yılında kapatılmıştır (Zihniöglü, 2009, s. 805-808).

2.2 Türkiye’de Kamusal Bir “Özne” Olarak Kadının Siyasal Katılımı

Cumhuriyet döneminde verilen kadın hakları ve siyasal katılım mücadelesine bakıldığında, bu mücadelenin başlangıçta öncelikle toplumsal alana katılma konusunda gerçekleştiği göze çarpar (Talışlı, 1996, s. 54-55). 1920’lerde tartışmaların odak noktası, kadının siyasal haklarından ziyade aile ve sosyal yaşamının düzenlenmesiyle ilgiliydi. Çünkü Osmanlı toplumunda kamusal alandan dışlanan ve özel alana hapsedilen kadın, bu durumu aşabilmek için ilk ve en önemli adım olarak öncelikle toplumsal yaşama katılımı hedeflemiştir (Çakır, 1996, s. 132-134).

Bağımsızlık savaşı bittikten sonra kadınlar, siyasal hakları için de mücadele etmeye başlamışlardır. 16 Haziran 1923'te "Kadınlar Halk Fırkası" adlı bir siyasi parti kurulmuştur. Partinin kuruluş beyannamesinde, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda görünür olmaları gerektiği vurgulanmış, ancak siyasal bir mücadele amaçlarının olmadığı konusunun da altı çizilmiştir. Buna ek olarak, kadınların doğal görevleri olarak kabul edilen annelik ve aile kadınlığına hazırlanmaları da partinin amaçları arasında yer almıştır (Süs dergisinden akt. Çakır, 1996, s. 137-138). Ancak, partinin kurulmasından sonra uzun bir süre valilikten izin alınamamıştır. Parti kurma izni alınamayınca, kadınlar, programlarını daha ılımlı hale getirerek "Türk Kadınlar Birliği" adında bir dernek kurmuşlardır. Dernek, İstanbul'da 1927’de gerçekleştirdiği kongrede kadınların oy hakkı talebini dile getirmiştir. 19. yüzyılın sonlarından başlayarak kadınların haklarını elde etmek için verdikleri mücadele ve yeni rejimin demokratik ve laik olma ideallerinin, kadınların siyasal alanda temsil edilmeden sağlanmasının imkânsız olduğunun anlaşılması sonucunda ise 5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Çakır, 1996, s. 140).

Erken Cumhuriyet döneminde kadınların siyasal haklarının teslim edilmesi, kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi için yeterli bulunmuş, uzunca bir süre kadın sorunları ve hakları konusu üzerinde durulmamıştır. Hak ve özgürlükler konusunda kapsamlı bir içeriği olan 1961 anayasası yürürlükteyken kadın konusu sadece kadının ailedeki vazifeleri çerçevesinde

gündeme gelmiştir. 12 Mart sonrasında kurulan koalisyon hükümetinde ise bir kadın bakan yer almış olmasına rağmen, kadın haklarına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır (Talış, 1996, s. 85).

1980 sonrası dönemde, kadına dair yeni rol tanımları ortaya çıkmış ve kadının kazandığı yeni kimlikler tartışılmaya başlanmıştır. Kadın meselesi kendine gündemde daha fazla yer bulmaya başladığında, siyasi partiler, kadının bireysel ve toplumsal siyasal katılımındaki boşluğu fark etmiş ve kadın oylarını çekecek popülist bir kadın söylemi oluşturarak, genel olarak kadın seçmenlere ulaşmayı ve onların oylarını almayı hedefleyen bir yaklaşım benimsemiştir (Talış, 1996, s. 86). Bu nedenle, 1980'lerde siyasi partilerin kadının siyasal katılımına yönelik geliştirdiği strateji, seçim dönemlerinde kadın oylarına talip olmaktan öteye gidememiştir (Sözen, 2010, s. 310).

Buna ek olarak, kadının siyasete katılımının çerçevesi diğer toplumsal faaliyetlerinden daha belirgin bir şekilde çoğunlukla erkekler tarafından belirlenmektedir (Güneş-Ayata, 2011, s. 276). Güneş Ayata'ya göre (2011, s. 273), burada önemli olan nokta, kadının siyasi faaliyetinin doğrudan erkek kontrolünde ve erkeklerle doğrudan ilişki gerektirmeyen alanlarda gerçekleşmesidir; kadının kendi dünyasının dışına çıkıp bağımsız bir şekilde hareket etmesine yol açmamasıdır. Bu nedenle, kadınların siyasete katılması için mücadele edenlerin öncelikle bu siyasetin kadına karşı yapılandırıp yapılandırılmadığına dikkat etmeleri gerekmektedir. Akal'ın (1994, s. 83) sorduğu gibi; kadınları dışlayan bir siyaset sahnesinde kadınların görünür olması neyi değiştirebilir?

Siyasetin erkeğe ait bir alan olarak algılanmasının yanı sıra, aile yapısıyla ilgili fikirler de kadınların siyasal katılımını kısıtlamaktadır. Ayata'ya göre, Türkiye'deki aile yapısı, kadınların siyasete katılmasının önündeki en büyük engeldir. Çünkü aile içinde kadına verilen sorumluluklar, kadının sadece siyasete katılımını engellemekle kalmayıp aynı zamanda onu, erkeklerin siyasi katılımını iyileştirmek için araçsallaştırabilir. Örneğin, kreş, sosyal güvenlik, okul gibi olanakların bir hayli ileri düzeyde olduğu kuzey ülkelerinde, kadının üzerindeki özel alan rolleri azaldığı için kadın katılımı oldukça yüksektir (Ayata, 1998, s. 70-72). Bu tür imkânların yeterince olmadığı ve bu rollerin sadece kadınlara verildiği Türkiye gibi ülkelerde ise kadınların siyasete katılımı çok mümkün olamamaktadır.

Özel alan sorumlulukları ve deneyimsizlik kadar yeterli finansal güçlerinin olmayışı da kadınların siyasal katılımını engelleyen önemli bir faktördür. Türkiye ve dünyada, genel olarak, parayı hem kazanan, hem de kontrol edenlerin erkekler olduğu bir gerçektir. Günümüzde geniş bir seçmen kitlesine ulaşmanın giderek daha fazla mali kaynak gerektirdiği bir ortamda, maddi anlamda güvencesiz hisseden kadınlar, bu tür harcamaları yapmaya erkeklerden daha az

gönüllü olabilmektedir. Bu durum da kadının aktif siyasetteki başarı şansını etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Ayata, 1998, s. 70).

Ayrıca, siyasetin kamusal ve özel alan ayrımında belirgin bir şekilde kamusal alanda ve kamusal alanı tanımlayan, belirleyen ve sınırlarını çizen bir güç olarak konumlanması, kadının gittikçe daha fazla özel alana sıkışmasına neden olmaktadır. Alternatif olarak, daha iyimser başka durumlarda, kadın kadına siyaset yapma izni veya kurumsal siyasette etkin bir rol edinen kadınların özel alan rolleriyle bağlantılı kadınsı işlerle görevlendirilmesi söz konusudur. Başka bir deyişle, kadınlar, siyasete ilişkin önemli kararların alındığı mekanizmalara yaklaştırılmamaktadır. Zaman zaman, siyasi partilerde yüksek pozisyonlara ulaşabilen kadınlar, resmi toplantılarda "görünebilmelerine" rağmen gayri-resmi ama yine de siyasetin işleyişi açısından önemli olan toplantılara katılmadıkları için siyasette ve parti içinde etkin bir konuma ulaşamamaktadırlar (Güneş-Ayata, 2011, s. 264-265).

Günümüzde Türkiye'deki kadın milletvekili oranına baktığımızda, dünya ortalamasının oldukça altında olduğunu görmekteyiz (bkz. IPU, 2024). Bu durum yerel meclisler söz konusu olduğunda da geçerlidir. Ancak Necla Arat (1996, s. 19)'a göre, kadınların mecliste sayısal bir çoğunluğa ulaşmaktan ziyade, kadın haklarını savunma konusunda sergiledikleri tutum ve gösterdikleri çaba daha önemlidir. Kadınların siyasette sembolik bir rol oynadığı ve görüntü olarak kullanıldığı bir ortamda, sayıları artsa da etkin olmaları mümkün olmamaktadır.

Nitekim "simgesellik" Tekeli'ye göre, Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınların formel siyasi hayattaki varlığının hikâyesini en iyi anlatan kelimelerden biridir (Tekeli, 1996, s. 117). 1934'ten bu yana hükümetlerde görev verilen kadınlar, kimi durumda hizmet süreleri sınırlı olan olağandışı yönetimlerde yer almışlar, çoğu zaman ise kadınların sorunları konusunda işlevsiz oldukları pozisyonlara getirilmişlerdir (Tekeli, 1996, s. 117). Cumhuriyet 100 yaşını doldurmuşken, parlamentoda 2023 itibarıyla yer alan 119 kadın milletvekili, toplamda %19,9'lük oran ile (TBMM, 2024), bu simgeselliğin bir kanıtı olarak ortadadır.

Aslında, oldukça yaygın olan bir görüşe göre, kadınların siyasetteki varlığı, siyasete bir renk katmaları veya siyaseti yumuşatmaları beklentisiyle siyasal arenada bir çeşni olarak görülür. Başka bir deyişle, çoğu erkek 'kadınlar da siyasette yer almalı' dese de, bu ifade genellikle doğal bir hakkın sahibine teslim edilmesinden ziyade, adeta onlara bir ihsan ve lütuf gibi sunulmaktadır (Ataman, 1998, s. 32).

2.3 Siyasi Partilerin Kadın Kollarının Kamusal Siyasal Alandaki Rolü

Türkiye'de siyasi partilerin kadın kolları kadınların parti içinde aktif olmasını sağlama, kadın katılımının artırılması ve kadın seçmenin partiye desteğinin artırılması gibi amaçlarla kurulmuştur. 1950'de meclise yalnızca 3 kadın vekil girebilmiştir ve düşen kadın milletvekili

oranlarına karşı bir önlem olarak CHP içinde kadın kolları yapılanmasının oluşturulması gündeme gelmiştir. CHP’de bir dönem Kadın Kolları Başkanlığını yürüten ve milletvekilliği yapan Güldal Okuducu’ya göre kadın kolları, sadece siyasal katılımı kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda kadınların siyasete dair bilgi ve deneyimlerini artırarak demokratikleştirici bir etki de yaracaktı. Zira bu yapılar kadınların siyasete katılımını sağlayarak kadınların özgüvenlerinin artmasına, özgürleşmelerine ve güçlenmelerine katkı sağlamaktadır (Okuducu, 1998, s. 141). Kadınların parti ideolojilerini ve politikalarını kavrama, tartışma, sentez yapma gibi konularda yetkin olmaları, parti içindeki etkinliklerini belirleyen önemli faktörler arasındadır. Bu nedenle, kadınların bu konularda yetkinleşmeleri için siyasi partilerin kadın kollarına büyük sorumluluklar düşmektedir (Okuducu, 1998, s. 148). Ancak ilk kadın kolları yapılanmasının kurulmasından bu yana geçen yaklaşık 70 yıllık süreçte kadın kolları neden bu işlevlerini yerine getirememiş, kadının siyasal katılımını arttıramamıştır?

Okuducu'ya göre (1998: 140), Türkiye siyaset sahnesinde 1950'lerin ilk yarısından sonra başlayan kadın kolları örgütlenme çabalarını yasal bir kimlikle taçlandıran ilk siyasi parti olan CHP, bu adımı atarak kadınları parlamentoya taşımayı hedeflemiştir. Kuruluşunun ilk yıllarında, kadın kolları, parti il başkanlarının bölge halkının olumsuz tepkisinden çekinerek bu girişimi engellemeye çalışması gibi zorluklarla karşılaşmışsa da, kısa bir süre içinde kadınların partiye oy ve kaynak sağlamadaki önemi anlaşıldığı için kadın kolları destek görmeye başlamıştır (Güneş-Ayata, 2011, s. 268-269). Fakat bu noktada, il başkanlarının eşleri veya diğer kadın aile bireylerinin kadın kollarında çalışmaya başlamasıyla birlikte, ailelerinin erkek üyeleri adına siyaset yapan ve bu nedenle kadın olarak kendilerini değil siyasetin sahibi olarak görülen erkekleri temsil eden, bu sebeple de karar alma süreçlerinin dışında kalan bir kadın siyasetçi modeli ortaya çıkmıştır (Güneş-Ayata, 2011, s. 268-269).

Bu nedenle, yalnızca kadın kollarının kuruluş ve parti teşkilatları bakımından benimsenme öyküleri bile aslında partinin halkla ilişkilerini yürütmeleri için kadınların araçsallaştırıldığını göstermekteydi. Sevindi'ye göre, partilerin kadın kollarına ilişkin genel yaklaşımı, "iş varsa çalış, seçim varsa kaybol" şeklinde özetlenebilirdi (Sevindi, 1998, s. 168). Adalet Partisi'nin 1980 öncesi döneminde oluşturulan kadın kolları, kâğıt üzerinde sürekliliği olan yapılar gibi görünse de, aslında sadece seçim dönemlerinde faal olan yapılar olup, daha da önemlisi hiçbir zaman parti içindeki güç mücadelelerinin bir parçası olamamışlardır (Güneş-Ayata, 2011, s. 269-270).

Siyasi partiler içinde 1980 öncesinde "kadın kolları" adı altında örgütlenen kadınlar, 1982 Anayasası'nın kadın kollarını yasaklamasıyla bu fırsattan mahrum kalmışlardır. Bununla birlikte, kadınlar yine de, kadın kolları adı altında olmasa bile parti içinde gönüllü kadın

komisyonları olarak faaliyet göstermeye devam etmişlerdir. Kadın kollarını yasaklayan düzenleme ancak 23 Temmuz 1995'te 4121 sayılı kanunla kaldırılmıştır (Talaslı, 1996, s. 68).

Kadın kollarının yasaklı olduğu bu dönemde Anavatan Partisi, farklı bir yapıya sahip bir kadın örgütünü kurmuştur. Semra Özal liderliğindeki Türk Kadını Tanıtma Vakfı, kadının kamusal alana katılımının, yarı zamanlı ve gönüllü olması gerektiğini ifade ederek kadının özel alan sorumluluklarıyla çatışmayacak biçimde düzenlenmesi gerekliliğini belirtmişlerdir (Güneş-Ayata, 2011, s. 270).

Öte yandan Sevindi (1998, s. 161), yasayı delerek Hanımlar Komisyonunu kurmuş olan Refah Partisi'nin, o dönemde fiilen kadın kollarını oluşturup faaliyet gösteren tek parti olduğunun altını çizer. Refah Partisi Hanımlar Komisyonu üyesi kadınlar, örgütlendikleri dönem boyunca bir milyon üç yüz elli bin üyeye ulaşmışlardır. Temelde kadın seçmeni eğitmek üzere seçilen hatibeler, sınav sonuçlarına göre belirlenmiş ve siyaset biliminden diksiyona kadar geniş bir yelpazede konuları içeren bir buçuk yıllık yoğun bir eğitim sürecine tabi tutulmuşlardır (Sevindi, 1998, s. 152).

Ancak Sözen'e göre, bu hareketin odak noktası siyasal alandan ziyade sosyopsikolojik alandır; çünkü siyasal katılım veya temsil gibi konular üzerinde değil, güven unsuru üzerinde çalışmışlardır. Başka bir ifadeyle, bu hareket siyasi alana ilişkin bir kaygı gütmemekte, Refahlı kadınların kentlerin yeni sahipleri olma arzusuna dayanmaktaydı (Sözen, 2010, s. 312). Hanımlar Komisyonu, partiyle paralel bir biçimde faaliyet göstermiş olsa da, nihai karar mercii olarak çalış(a)mamıştır. Parti Merkez Yönetim Kurulu'nda birçok kadın yönetici olmasına rağmen, partinin karar alma pozisyonlarında erkekler bulunmaktaydı. Refahlı kadınlar ayrıca faaliyetleri için gereken parayı sosyal birtakım etkinlikler düzenleyerek kazanmışlardır; çünkü parti teşkilatından kendilerine özel bir fon tahsis edilmemiştir. Borç para talepleri de çözüm getirmemiştir, zira parti teşkilatı bu parayı kısa sürede geri talep etmiştir (Sevindi, 1998, s. 162-165).

Bu kısa tarihçe göstermektedir ki, ilk kurulduğu yıllardan günümüze kadın kollarının faaliyetlerinin çerçevesi partiye oy toplamak ve daha fazla kadın seçmenin oyunu almak için çalışmalarda bulunmak şeklinde çizilmiştir. Farklı çalışmalar yaparak kamusal alanın etkin birer öznesi olmaya çalışan kadınlar ise siyasi partilerin kadın kolları gibi yapıların önüne çektiği idari setlere takılmışlardır.

3. Siyasi Partilerin Kadın Kolları: Kamusal Görünürlük Arasında Yalıtım Mı?

3.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Kadının siyasi katılımını artırmak söylemiyle 1960'larda yasal bir kimlik kazanan ilk kadın kolu yapılanmasının oluşturulmasından bu yana geçen süre zarfında, hemen hemen her siyasi parti çatısı altında kurulan kadın kolları, siyasal kamusal alanın önemli birer bileşeni olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak, kadınların hala siyasette eksik temsil edilmesi ve milletvekilliği, belediye başkanlığı gibi pozisyonlardaki kadın oranlarının dünya ortalamalarının oldukça altında kalması, siyasi parti kadın kollarının bu hedefe ne kadar hizmet ettiği konusunu sorgulamayı gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu araştırmanın belkemiğini oluşturan temel sorunsal, siyasi parti kadın kollarının Türkiye'deki mevcut örgütlenmesiyle kadının aktif bir kamusal özne olarak siyasal kamusal alanın bir parçası olma sürecine katkı sağlayıp sağlamadığının ve bunun nedenlerinin araştırılmasıdır. Siyasi parti kadın kollarına üye olan ve aktif siyasi katılım sağladığı varsayılan kadınlar, parti politikalarını tartışma ve karar alma süreçlerinde ne kadar etkili olabilmektedir? Siyasi parti kadın kollarının genel olarak siyasi hayattaki etkinliği ve rolü nedir? Kadın kollarının yarattığı kamusal ne tür bir kamusalıktır? Bu sorulara yanıt aramak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmada veri toplamak amacıyla öncelikle çalışmaya dâhil edilen siyasi partilerin internet üzerinden erişilebilir durumda olan tüzük, yönetmelik gibi belgeleri incelenmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. 2024 Şubat ayı itibariyle Türkiye'de faaliyette olan siyasi parti sayısı 136'dır (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı). Bunlardan kaçının ulusal düzeyde örgütlenmesini tamamladığı ayrı bir araştırmanın konusudur. Ancak yalnızca mecliste grup düzeyinde temsil edilen siyasi partilerin tüzük ve yönetmeliklerinin incelenmesi kadın kollarının günümüzde konumlandırıldığı yerle ilgili önemli ipuçları sağlayacaktır. Öte yandan bilimsel bilgiyi besleyen önemli damarlardan biri geçmişte söz konusu bilgi alanında yapılan çalışmalar olduğundan literatür taraması da bu çalışmada başvurulan yöntemlerden biridir. Araştırma sorunsalını çözümlenmeye yardımcı olabilecek benzer sorunlar etrafında üretilen çalışmalar da sonuçları karşılaştırabilmek ya da destekleyebilmek adına bu araştırma kapsamında başvurulan bir bilgi kaynağıdır. Çalışmada veri toplamak adına uygulanan bir diğer yöntem, kadınların kadın kolları içerisindeki varlığının onların kamusal alanın aktif birer öznesi olmalarına katkı sağlayıp sağlamadığını anlamak amacıyla yapılan derinlemesine görüşmelerdir. Bu sorulara yanıt aramak, kadınların yaşam tarzlarını, iletişim biçimlerini, davranışlarını ve tepkilerini sosyal hareketliliklerini ve karşılıklı ilişkilerini anlama ve kurumların faaliyetlerini ve etkinliklerini anlamlandırma imkânı sunacağından, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu yöntemle kadınların düşüncelerini, duygularını, sorunlarını

ve deneyimlerini ifade etmeleri teşvik edilmiştir. Bu hedefe ulaşmak için, mecliste grup düzeyinde temsil edilen ⁴ dört siyasi partinin kadın kolları üyeleriyle –önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu doğrultusunda- yüz yüze görüşmeler düzenlenmiştir. Bu bağlamda, İstanbul ve Konya il teşkilatlarından 3'er kadınla (her iki ilde dört siyasi partiden toplam 24 kadın) görüşülmesi hedeflenmiş; ancak 18 kadınla görüşülebilmiştir.

3.2 Bulgu ve Tartışmalar

Kadın kollarının nasıl yapılandırıldığını ve parti teşkilatı içerisinde nereye konumlandırıldığını anlamak adına parti tüzük ve yönetmeliklerini incelemek önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu nedenle, çalışmaya temel teşkil eden alan araştırmasına dâhil edilen siyasi partilerin tüzüklerine ve teşkilat yönetmeliklerine bakılmıştır. AKP, CHP ve MHP parti tüzüklerinde Kadın Kolları (ve gençlik kolları) yan kuruluş olarak geçmektedir. HDP parti tüzüğünde ise Kadın Meclisi merkez organları arasında yer almaktadır. HDP Kadın Meclisi tanıtım bülteninde (HDP) “kadınların politikada dolayısıyla kendi yaşamları üzerinde doğrudan söz ve karar sahibi olması için siyasete aktif katılımını sağlamak” amacı vurgulanmıştır. CHP dışında diğer partilerin kadın kolları yönetmelikleri parti web sitelerinde ulaşılabilir değildir. CHP kadın kolları yönetmeliğinde parti teşkilatları bünyesinde kadın kolları oluşturulmasının öncelikli amaçları olarak kadın seçmeni partiye çekmek ve parti kararlarının toplumsal taban nezdinde yaygınlaşmasını sağlamak hedefleri vurgulanmaktadır. Ayrıca kadının siyasal katılımını arttırmak ve bunun önündeki engelleri kaldırmak için mücadele etmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumun her alanında uygulanmasını sağlamak da yine bu yönetmelikte sıralanan hedeflerdendir (CHP, Kadın Kolları Yönetmeliği, 2024).Yapılan bu tüzük ve yönetmelik incelemesinin sonuçları Uysal ve Topak (2010)'ın araştırmalarının sonuçlarıyla örtüşmektedir. Kadın kollarında çalışmaya özendirilen ya da yönlendirilen kadınların burada kamusal bir özne olarak etkide bulunmasını sağlayacak altyapı ve teşkilat siyasi partilerin büyük çoğunluğunda bulunmamaktadır. Uysal ve Topak (2010, s. 34-36)'ın 2008 yılında gerçekleştirdikleri araştırma sonuçlarına göre, siyasi partiler kadınları sadece "vitrine koymaları gereken bir manken" olarak değerlendirmekte ve "kadın da olsun" şeklindeki yaklaşımla, dışladıkları gruplardan biri olan kadını sadece bir çeşni olarak görmektedirler. Siyasi partilerin mevcut yapılanmasına bakıldığında, kadınlar kimi zaman siyasi partilerin eril niteliğini örtecek birer vitrin ögesi olarak kullanılmakta ya da kadın kolları başlığı altında yapılan yan kuruluşlarda çalışmaya özendirilmektedir. Yapılan derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen verinin içerik analizi yöntemiyle analiz edilmesi sonucunda ise, genel olarak, kadınların

⁴ Çalışmaya esas teşkil eden saha araştırması 2014 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde mecliste grubu bulunan dört siyasi parti AKP, CHP, MHP ve HDP'dir.

kendilerini siyasetin aktif ve belirleyen birer parçası olarak görüp görmedikleri, özel alan ve kamusal alan rollerine ilişkin algıları, siyasi parti il teşkilatı ve genel merkezlerinin kadın kolları konusundaki tutum ve yaklaşımlarının kadınlar tarafından nasıl algılandığı, parti içinde kadın kollarının nereye konumlandırıldığı, kadın kollarından beklentilerin ne olduğu, ne tür görevler üstlen(ebil)diklerine ilişkin başlıklar öne çıkmıştır. Bu çerçevede, kadın kolları üyelerinin politik ilgilerinin genellikle çocukluk dönemlerinde ailelerinden devralındığı; çoğu kadının aktif siyasete karşı genellikle iddiasız, hedefsiz ve ilgisiz bir tavır sergilediği; kadınların büyük çoğunluğunun kadın kollarına üye olma süreçlerinin başında, çoğunlukla ev işleri ve çocuk bakımı gibi konularda yakın sosyal çevrelerinin eleştirileriyle karşılaştıkları; bu eleştirilere anlayışla yaklaşan kadınların öncelikli sorumluluklarının özel alan/ev-aile-çocuklar olduğu gerçeğini içselleştirdikleri sonucuna varılmıştır. Bu durum ataerkil toplumsal ve siyasal yapı ile açıklanabilir. Khelghat-Doost ve Sibly (2020, s. 405)'nin de belirttiği gibi ataerkil kültürel değerlerin baskın olduğu toplumlarda kadınlar yalnızca sahip olunan fırsatların azlığı gibi dışsal engellerle karşılaşmakla kalmazlar, içsel birtakım engeller de inşa ederler. Kendini sınırlama ya da ataerkinin içselleştirilmesi hali, neleri yapıp neleri yapamayacağı konusunda kadınları etkilemekte, kadınların, siyaseti 'yapılamayacaklar listesi'ne yazmalarına neden olmaktadır. Vatandaşlık haklarının yasalarla güvence altına alındığı toplumlarda dahi eğer ataerkil kültürel yapı güçlüyse kadınlar kamusal alanda aile içi baskı mekanizmalarının etkisi altında varlık göstermektedirler (Millett, 1987, s. 60). Nitekim bir kadın kolları üyesinin⁵ sözlerinden kadınların hayatlarındaki erkek figürlerle özel alan sorumlulukları konusunda çatışmaları ve çoğu zaman içselleştirdikleri özel alan rollerini de yerine getirebilmek ve çatışmadan kaçınmak adına ağır bir çifte yükün altına girdikleri anlaşılmaktadır.

“Kadının siyasette işi ne dediler, çok tepki gösterdiler. Toplantılar var sürekli gidip geliyorsun. Eşim de normalde destek olsa da, erkek sonuçta, en ufak bir iş eksik olduğunda partiye gidiyorsun, orada çok vakit geçiriyorsun diye kızılıyordu. Babam da çok kızılıyordu.”

Kadın kolları teşkilatlarının, partilerin seçmene ve özellikle kadın seçmene ulaşma çabalarında aracılık rolünü üstlendiği ve partinin halkla ilişkiler birimi olarak işlediği araştırma sonuçlarıyla ortaya çıkmıştır. Kadın kollarının neden kurulduğu konusunda kadınların düşünceleri sorulduğunda, kadın kolları üyelerinin verdiği cevaplar, *"kadınlar partinin kadın seçmenlere ulaşmasında önemlidir"* biçiminde özetlenebilecek bir durumu açıkça ortaya

⁵ Bu çalışmaya esas oluşturan saha araştırması, farklı sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal düşüncelerin temsili açısından iki farklı ilde ve dört farklı siyasi partinin kadın kollarıyla gerçekleştirilmiş olsa da, bu makalenin partiler arası ya da iller arası bir karşılaştırma yapmak gibi bir hedefi olmaması dolayısıyla çalışmanın güvenilirliğini ve inandırıcılığı arttırmak adına görüşmelerden yapılan doğrudan alıntıların hangi il ve partiden olduğu belirtilmemiştir.

koymaktadır. Kadınların ifade ettiği "*kadın her yere daha rahat girer*", "*erkekler kapı çalmada rahat olamaz*", "*partinin yükünü kadın taşır*", "*kadın partinin dinamosudur*" gibi ifadeler bir araya getirildiğinde, kadının parti için bir oy toplama aracı olarak görüldüğü ve bu görüşün kadınlar tarafından yaygın bir biçimde benimsendiği söylenebilir. Kadın kollarının özellikle seçim dönemlerinde partinin halka ilişkiler birimi olarak sahaya sürüldüklerini bir kadın kolları üyesinin şu sözleri de açık bir şekilde göstermektedir:

“(Söz hakkı) Hayır verilmiyor. Onların gözünde kadın kolları kalabalık olsun diye programlara davet edilen bir grup. Onlar bir program yapıyorsa, kalabalık olunması gerekiyorsa kadınlar çağrılıyor. Programların alt yapısını kadın oluşturuyor. Ama o işin isim ve reklamı onlara ait ve bu her yerde böyle. İşin meyvelerini onlar topluyor. Çalışırken çok iyisiniz, çok hoşsunuz deniyor seçim bittikten sonra bizle işleri bitiyor.”

Başka bir kadının parti il teşkilatlarında alınan kararlarda veya düzenlenen programlarda kadınların etkili olup olmadığına dair soru karşısında sarf ettiği, "*kadın kollarının fikri alınır*", "*program yapılacağı zaman neler ilave etmek istediğimiz sorulur*" sözleri, kadın kollarının parti içindeki pasif konumunu vurgulayan açık birer göstergedir. Programı düzenleme sürecinde kadınları dâhil etmek yerine, organizasyon planladıktan sonra kadınların fikrini alma yaklaşımı, kadın kollarını teşkilatın temel unsuru olarak görmeyen bir anlayışın net bir yansımasıdır. Yine başka bir kadın kolları üyesinin aşağıdaki sözlerinden anlaşıldığı üzere, kadın kolları üyeleri teşkilatın bir parçası olarak görülmediklerine inanmaktadır; görüşmecinin "*piyon*" kelimesini kullanması dikkat çekicidir:

“Ana kademeyle daha içli dışlı çalışılabilir. Bir masada piyon gibi oturmak değil onun da fikirlerini projelerini almak lazım. Onu da teşkilatın bir üyesi olarak görmek lazım. Ana kademedede 8-10 kadın var ama onlarla pek ilişkimiz yok, bir kopukluk var. Herkesin birbirini kabullenmesi gerekiyor. Oranın X Partisi olduğunu, herkesin X Partili olduğunu ve birlikte çalışmalarını gerektiğini düşünmeleri gerekiyor.”

Ataman (1998, s. 32) da çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ona göre, siyasi partiler içindeki kadınlardan, genellikle erkeklere yardımcı, bağımlı ve uyumlu davranmaları beklenir. Ev toplantıları düzenleyen kadınlar, sıklıkla partinin halkla ilişkiler birimi olarak değerlendirilir ve genel politika ile karar süreçlerinden dışlanırlar. Siyaset yaparak kamusal bir varlık gösteren kadınlar için, çerçevesi erkekler tarafından belirlenen bir özel alan oluşturulur. Başka bir ifadeyle, kadınlar evdeki geleneksel rollerinden çıkıp siyasi alandaki faaliyetlere katılmış olsalar da, onlar için oluşturulan kamusal alanda yine erkekler tarafından belirlenen

sınırlı bir alana hapsolmaları kaçınılmazdır. Böylelikle kadınlar evin mutfağından siyasetin mutfağına yatay geçiş yapmaktadırlar.

Yine yapılan görüşmelerin detaylı okumasında, parti içinde düzenlenen eğitimlerin, kadınların özel alan işlevlerini geliştirmeyi hedeflediği; şu anki durumda, mevcut yapılanma ile siyasi parti teşkilatlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının pek mümkün görünmediği; kadın kolları üyelerinin zihinsel olarak siyaseti genellikle erkeklerin faaliyet gösterdiği bir alan olarak algıladığı ve kadın kollarının parti içinde yeterince önemsenmediği düşüncesine sahip olduğu; kadın kollarının sınırlı bütçe kaynaklarına sahip olmasının ise onların etki alanını kısıtladığı; kadın kolları ile parti teşkilatı kadroları arasında geçiş ve yükselme olanaklarının oldukça sınırlı olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Ataman (1998, s. 32)'nin da belirttiği gibi, bu kadınlar çoğunlukla, siyasal işleyişe dair edindikleri sınırlı miktarda bilgi ve tecrübeyi kullanabilecekleri daha üst düzey pozisyonlara yükselmek konusunda kısıtlanır. Kadın kollarına sınırlı yetkiler verilmesiyle, kadınların siyasetin üst basamaklarına yükselmelerinin önü kesilir ve böylece parti içindeki işbölümü, erkeklerin partinin 'kafası' kadınların ise partinin 'kolları' olduğu şeklinde sürüp gider. Kadın kolları veya komisyonları gibi yapılanmalarda yer alan kadınlar, genellikle erkekler tarafından belirlenen sınırlar içinde, kadınlar arası bir mücadele vermeye başlarlar.

Ayrıca, kadın kollarından kadınların dile getirdikleri *“Ana Kademe, kadın ve gençlik kolları şeklinde bir yapılanma var. Tıpkı bir aile gibi, yaptığınız bir şeyi, çalışmıyorsanız her bir şey aldığınızda eşinize sorarak alıyorsunuz. Burada da bir program yaparsanız ya belediyeye ya da ana kademe ilçe başkanına teklif edecek, yap derse yapacak kadın kolları. Bir maddi gelirimiz yok.”* sözleri de ana kademe ile kadın kolları arasındaki keskin hiyerarşik yapılanmayı ve kadınların kadın kollarının bu ikincil statüsünü ve siyasetin ataerkil doğasını kabullendiklerini göstermektedir. ‘Tıpkı bir aile gibi’ vurgusu kadınların, çoğu zaman ataerkil zihniyetin hüküm sürdüğü ailedeki rolünü içselleştirmekle kalmayıp bu rolün siyasete de uzanmasını ve sirayet etmesini içselleştirdiğini göstermektedir.

Siyasetin ataerkil doğası her zaman doğrudan değil, bazen de dolaylı biçimde kadının siyasete katılımını sınırlayabilmektedir. Ataerkil değerlerin hane içi işlerden birincil olarak sorumlu tuttuğu kadınlar siyasetin esnek (akşam geç saatlere kadar ya da tatil günlerinde çalışma isteyen) çalışma saatlerine uyum sağlayamadıklarından siyasette tutunamayabilmektedir. Söz konusu özellikle anne olan kadınlar olduğunda, meclislerin ya da devlet kurumlarının onların ihtiyaçlarını hiçbir şekilde gözetmeden yapılandırılmış olması kadınları siyasetten uzak tutmaktadır. Siyasetin ataerkil doğası kadının iş ve aile dengesini kurmakta zorlanmasına yol açmaktadır (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020: 404)

Öte yandan kadın kolu üyesi bir başka kadının aşağıda verilen sözleri de kadın kollarının finansal anlamda özgür olmamasına ve hareket alanlarının kısıtlılığına rağmen kadınların parti çalışmalarına katılmak için yaptıkları fedakârlıkları ve ana kademe teşkilatının kadın kolları yapılanmasına ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

“Finans önemli, kadın kollarının hiçbir geliri yok. Gönüllü olarak kendi cebimizden harcayarak ihtiyaçları karşılıyor. Bir program yapacaksanız maddi güç gerekiyor... Bir maddi gelirimiz yok. Tüzükte var aslında, ilçelere para geliyor ama üçte biri kadının, üçte biri gençliğin, üçte biri de ana kademenin deniyor ama vermiyorlar. Kadınlar kendi aralarında toparlıyorlar, etkinlik yapıp para topluyorlar, evlerinden bir şeyleri getiriyorlar. Mahalle yönetimindeki kadınlar kimi zaman toplantıya gidecek toplu taşımaya verecek parayı bulamıyor. Market servislerini kullanıyorlar vs. Ama bu işler parayla yapılacak işler değil, gönül işi.”

Khelghat-Doost ve Sibly (2020, s. 402)'ye göre de siyasi partilerin içindeki birçok süreçte kadınlar ayrımcılığa uğramaktadır. Örneğin erkeklere kıyasla daha az siyasi ve sosyo-ekonomik güce sahip olan kadınlar kimi zaman kayıt ücreti gibi finansal gereklilikleri dahi yerine getirememektedir. Ataerkil sosyo-ekonomik yapının kadının siyasal katılımı üzerinde etkisi sürdürme araçlarından biri de finansal durumdur. Gelir düzeyini arttıramayan kadın ataerkil gelenek ve değerleri sorgulamakta güçlük çeker (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020, s. 404-405).

Ayrıca parti içinde kadın kollarından ana teşkilata geçişin zorluklarını yaşayan bir başka kadının söyledikleri kadın kollarının kadınların siyaset yapmayı ve kadının siyasal kurumlarda eşit temsilini sağlamak üzere oluşturulmuş yapılar olduğu savını çürütmektedir.

“Mesela bizde, Ana Kademelerde kadın teşkilat başkanı göremezsiniz. SKM (Seçim Koordinasyon Merkezi) başkanı olurken ‘X Hanım olmalı ama o kadın’ dendi birkaç dönem. Normalde o işi yapan benim ilçede ama o koltuğa bir erkek oturacak ben onun arkasından bütün işi yapacağım. Bizim ilçe kaldırmaz. Bir şey sorduklarında bilmiyorum kadını ya demeye başladım.(Gülüyor) Artık SKM başkan yardımcısı olmayacağım dedim. En son oylama yapıldı. İle 3 isim geldi formaliteden. Sonra farklı bir kanaldan beni aradılar yeni göreviniz hayırlı olsun diye. İlçe başkanına gittim SKM başkanı olmuşum diye, bilmiyorum bakarız dedi, geçiştirdi. SKM başkanı olduğumu açıklamak için 15 gün geçti, alıştırma süresi, kendini alıştırdı bu fikre o süre içinde. Hiç sesimi çıkarmadım. İl yönetiminde herkes biliyordu, beni arayıp

tebrik ediyorlardı, ama ilçede açıklamak için 15 gün geçti. Sen kadınlarla ilgilen gibi bir yaklaşımı sevmiyorum.”

Tekeli (1996, s. 121-122) de çalışmasında ataerkil siyaset yapısının kadını oyun dışında tutmak için kadına biçtiği rollere değinmektedir. Siyasette hem nicel hem de nitel olarak avantajlı durumda olan erkekler, siyasetin kurallarını kendi hayat tarzlarına göre belirlemektedirler. Partili kadınlara verilen sorumluluklar genellikle kapıları çalıp evlere girme gibi kadın seçmenlere ulaşma amacına yönelik görevlerle sınırlanmaktadır. Kadınları aktif siyasete dâhil etmek amacıyla kurulduğu iddia edilen kadın kolları, zaman içinde partiye oy ve gelir sağlayan yapılar haline gelmiştir. Bu durum, kadın kollarının aslında kadınların siyasete katılımını teşvik etmekten ziyade, kadınları dışlamaya yönelik “kapalı bir devre” olarak işlemeye başlamasına neden olmuştur.

Yapılan saha araştırmasının tüm verileri birlikte değerlendirildiğinde ise, kadınların genellikle siyasi alanda erkek egemenliği olduğuna inandığı; kadın kollarına üye kadınların parti içinde karar süreçlerini etkileyemediği; kadın kollarının, siyasi partiler tarafından sadece kadınların geleneksel özel alan görevlerini yerine getiren siyasetin mutfakları⁶ olarak görüldüğü; kadın kollarının kadının siyasi katılımını destekleyecek ve üst kadroları yetiştirebilecek bir şekilde oluşturulmadığı; kadın kollarının siyasette yardımcı ve ikincil rolleri üstlenmiş kuruluşlar olduğu; parti yönetimlerinin kadın kollarını, temel görevi partiye kaynak ve oy sağlamak olan birimler olarak algıladığı; Türkiye'deki mevcut durumda kadın kollarının, kadınların kendi aralarında toplumsallaşmasına katkı sağlamakla birlikte, siyasal kamusal alanda etkin olmaları hususunda bir katkısının olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ayrıca, kamusal alanda erkeklere aktif, eyleyen, yöneten rolleri verilirken, kadınlara pasif ve yönetilen rolleri atfedildiği; kadın kollarında uzun süre faaliyet göstermiş kadınlar dâhil olmak üzere kadın kolları üyelerinin çoğunluğunun siyasi partilerin ve genellikle siyasetin erkek egemen bir alan olduğu ön kabulünden kurtulamamış olduğu ve bu durumun, kadınların ifadelerine yansıdığı; siyasi parti kadın kollarının, aktif siyasal katılım kanallarından biri olduğu varsayımına rağmen, parti politikalarını tartışma ve karar alma süreçlerini etkileme imkânlarından mahrum oldukları; dolayısıyla siyasi partilerin kadın kollarının teşkil ettiği kamusal alanın “sözde bir kamusal alan” ya da “ölü bir kamusal alan” olarak değerlendirilebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Sennett'in başka bir bağlamda kullandığı ölü kamusal alan

⁶ Bu metafor, kadın kolları teşkilatlarının siyasetin sofrasının kurulduğu ya da siyasetin beslendiği yerler olması anlamında değil, kadın kolları teşkilatlarının kadınların siyasette özel alan işlevlerini yerine getirmesinin beklendiği yerler olarak kurgulanması anlamında kullanılmıştır. Sennett'in ölü kamusal alanlar olarak tabir ettiği işlevini yitirmiş kamusal alan Türkiye'deki kadın kolları teşkilatlarında yansımaları bulmaktadır. Zira görünür olmak kamusal alanda bir özne olmak anlamına gelmemektedir.

tanımlanmasına ek olarak, “kamusal görünürlük ortasında yalıtım” tanımlaması da kadın kollarının Türkiye siyasetinde konumlandırıldığı yer açısından oldukça açıklayıcı bir zemin sunmaktadır.

Çünkü kadın kolları teşkilatları, kadının kamusal ve siyasal alana aktif katılımını artırmak yerine, kadınların görünür ama edilgen konumlarını güçlendirmeye yönelik bir yapılanmaya sahiptir. Genel olarak, parti merkez ya da il ilçe teşkilatları kadını partiye oy ve kaynak sağlayan birimler olarak görmekte, kadına yardımcı ve ikincil roller atfetmekte ve siyasal sorumluluk yerine günlük ve rutin görevler vermektedir. Kadın kolları, kadının siyasal katılımını teşvik etme ve siyasi liderler yetiştirme amacını taşıyan bir yapıya sahip değildir. Kadın kollarının faaliyetlerinin çerçevesi, kadına yönelik faaliyetlerle değil, parti ideolojisi tarafından belirlenen sınırlar içinde şekillenmektedir. Kadın kolları ile ana kademe arasında geçişlilik nadir görülen bir durumdur. Kadın kolları, bağlı oldukları siyasi partiye eleştirel bir bakış açısı sergilemek yerine, minnettarlık ve uyum gösterme eğilimindedir.

Araştırma bulgularına göre, kadın kolları teşkilatının, mevcut yapılanma biçimiyle, kadının kamusal alanda etkin bir rol oynamasına olanak tanımadığı ve tanıyamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu durum, atılan bazı adımlara ve kadınların konuyla ilgili bilinçlenmesi çabalarına rağmen; uzun yıllara dayanan ataerkil toplum ve aile yapısının değişmediği, cinsiyet temelinde yapılan kamusal ve özel alan ayrımının sorgulanmadığı, kadın ve erkeğin özel ve kamusal alandaki varlık şartlarının toplumsal önyargıların etkisi altında olmaya devam ettiği süreçte, kadın kollarının kendi içinde veya toplumsal dinamikler bakımından böyle bir dönüşümü gerçekleştiremeyeceği sonucuna varılmıştır. Khelghat-Doost ve Sibly (2020, s. 406)’nin de vurguladığı üzere, dünyada pek çok ülke kadının siyasete katılımı önündeki tüm yasal engelleri kaldırmasına rağmen, kadınların aktif siyasal katılımını sınırlayan en önemli etken ataerkil yapıdır (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020: 406).

Ataerkil yapının toplumsal cinsiyet temelli işbölümü dolayısıyla kadın kolları gibi yapılanmalar sonuçta kadınların ana akım siyasetten daha da fazla dışlanmasına yol açabilmektedir (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020: 403). Hatta bu yapılar, kimi araştırmalara göre, kadının siyasetin mevcut yapısına dahil edilmesinden önce özel muameleye ihtiyaç duyan bir ‘öteki’ olarak görüldüğüne işaret etmektedir (Khelghat-Doost ve Sibly, 2020: 403). Dolayısıyla Türkiye’de kadının kamusal siyasal alanda bir özne olarak var olabilmesi her şeyden önce kamusal ve özel alanlara yüklenen cinsiyetçi anlamlardan vazgeçmekle ve kadın kollarının bu yeni anlamlar doğrultusunda yeniden yapılandırılmasıyla gerçekleşebilecektir.

Sonuç

Bir ideal tip olarak eleştirel ve rasyonel bir iletişim ortamını mümkün kılan ve homojen ve tekçi bir alan olan kamusal alan, günümüz demokrasilerinde artık farklılıkların aleniyet kazandığı ve öznelerin kendileri adına konuşma ve eyleme hakkına sahip olduğu bir alandır. Kamusal alan bu özellikleriyle egemen kamu ve karşı-kamuların sürekli mücadelesine sahne olur ve bu mücadelelerle sürekli bir değişim geçirir. Kamusal alanı tekçi niteliğinden sıyrarak çoklu olduğunu varsayan bir yerden okumak, şüphesiz bugün demokrasilerde karşı karşıya olduğumuz tüm sorunları ortaya koymaya yetmeyecektir. Kamusal alan ve onun karşısında konumlanan özel alan ile bu alanlardaki işbölümünün ataerkil ve cinsiyetçi temelde kurulması da sorgulanması gereken bir konudur. 'Kişisel olan politiktir' önermesi tam da böyle bir yerden bu ayrımı sorunsallaştırmakta ve mevcut özel alan-kamusal alan ayrımını sona erdirmeye çağrısında bulunmaktadır. Özel ve kamusal alanın kadınlar ve erkekler açısından farklı algılanan cinsiyetçi ve ayrımcı anlamları sorgulanmalıdır.

Modern Türkiye'nin içine doğduğu özgün koşullarda, Habermasçı anlamda tekçi bir kamusal alandan daha katı, oldukça üniter ve homojen bir kamusal alanın oluştu(ruldu)ğu görülür. Türkiye'de ulus inşasından dışlanan, ancak inşa edilen ulusun 'reklam yüzü' olması işlevi yüklenen kadın modern Türk ailesini kurmakla görevlendirilmiştir. Türk modernleşme projesinin yarattığı ideal kadın modeli, kadının kamusal alanda görünür olduğu ancak bu görünürlüğün sınırlarının erkekler tarafından belirlendiği bir modeldir. Kadının kamusal alandaki görünürlüğü ancak kendisinin sorumluluğunda olan özel alan rollerinin yerine getirilmesi şartıyla gerçekleşebilmiştir.

Modern Türkiye projesinin hayata geçirilmeye başlandığı yıllardan günümüze kadının kamusal alandaki varlık mücadelesinin kat ettiği mesafenin izlerini sürmek açısından kadının kamusal bir özne olarak siyasete katılımı, bu alanda belirlenen değil belirleyen, söz söyleyen ve değiştiren/etki eden bir aktör olarak varlık gösterip göstermediğini incelemek önemli açılımlar sağlayacaktır. O yıllarda sınırları çizilen kamusal alandaki kadın varlığının günümüze değin büyük değişimler geçirmediğini iddia etmek, verilen mücadelelerin bir etkisi olmadığı sonucuna götürebilir ki bu, bu araştırmanın amacına ters düşer. Kadınlar başka birçok kamusal oluşumda olduğu gibi siyasi partiler içinde de varlık mücadelesi vermişlerdir ve vermeye devam etmektedirler. Ancak kurumların tarihsel olarak neye hizmet etmek adına oluşturulduklarına bakıldığında, meselenin, en azından söylem düzeyinde, yalnızca o kurumsal yapılarda fiziksel olarak var olmak değil, söz söyleyen birer kamusal özne olarak var olmak olduğu anlaşılır. Kurumlara yakın bir mercekle tutunca söylemle uygulama arasındaki farklar gün yüzüne çıkar.

Kadın kolları da kuruluş amaçları açısından değerlendirildiğinde kadının siyasal katılımını attırmaya yönelik olarak oluşturulduğu söylenen kurumsal yapılardandır. 1950’li yıllardan günümüze kadar geçirdiği değişim azımsanamayacak olsa da, mevcut yapılanmasıyla kadın kolları, kadınların katılımını bireysel siyasal katılıma indirgeyen, onların kamusal alanda etkin bir özne olmasına değil de, “kamusal görünürlük arasında yalıtımına” sebep olan, kadınların kendi yankı odalarında kadın kadına siyaset(!) yaptığı ve partilerin siyasal arenadaki mutfak işlerine koşulduğu yerler olmuştur.

Hikâyenin en başında, modern Türkiye’nin kuruluş yıllarında, görünürlük üzerinden kurgulanan kadının kamusal varlığı, bu anlayışla kurgulanan kurumsal yapılar içinde gerçek bir kamusal özne olmaya evrilememektedir, çünkü “kamusallık görünürlükten ibaret değildir” (Bora, 2009). Acar-Savran (2011: 301)’ın da belirttiği gibi kamusal tartışmanın etkin bir parçası olmak gibi hedefler, kamusal alanın yeniden-yapılandırılması hedefiyle paralel biçimde ortaya konmadıkça pasif bir kamusallık sonucunu doğurma riski taşır. İlk kurulduğu yıllardan günümüze siyasi partiye oy toplamak ve daha fazla kadın seçmene ulaşmak adına oluşturulan ve bu çerçeveye hapsedilen kadın kolları, bugün aktif olmak istediklerinde önlerine konulan idari engellere takılmaktadırlar.

Bu araçsallaştırıcı yaklaşım, demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkı sağlamayacaktır. Sorunların üstesinden gelmek için ne yapılmalıdır? Kadının siyasete katılımını engelleyen çeşitli zorlukların bulunduğu bir coğrafyada, kadın kollarını tamamen kaldırmak yerine, kadın kollarının kadınların siyasete aktif katılımını sağlayacak bilgi ve tecrübelerin paylaşıldığı bir tür “okul” olarak yeniden kurgulanması bir çözüm şekli olabilir. Kadınlar, siyasi parti organlarında ve temsil organlarında gerçek anlamda "eşit" temsil olanağı bulana kadar, kadın kolları uygulaması erkek egemen düzenin kodlarının dışında yeniden bir düzenleme ile sürdürülebilir. Kadın kollarının farklı bir örgütlenme ve farklı bilgi temellendirmeleri ile yeniden şekillendirilmeleri kadın kollarını, kadınların siyasete katılımına katkısı açısından daha etkili kılacaktır. Tüm bunların ötesinde, kadını özel alanda konumlandıran ataerkil düşüncenin belirlediği cinsiyet kodlarının dışında, kadınların hayatına ve tecrübelerine karşılık gelen kodların kullanılabilmesi için bir tartışma ortamı yaratabilmek önemlidir. Siyasi partilerin kadın kollarının yeniden örgütlenmesi de böyle bir ortamın yaratılabilmesini sağlayabilirse, kadınlar daha aktif ve farklı bir bakış açısıyla sorunların çözümü açısından alternatif üretebilir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Pusula Yayıncılık, İstanbul.
- Acar-Savran, G. (2011). Özel/Kamusal, Yerel/Evrensel: İkilikleri Aşan Bir Feminizme Doğru. *Praksis* 8. 255-306.
- Akal, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Teşkilat İç Yönetmeliği <https://akparti.org.tr/kadinkollari/parti/parti-t%C3%BCz%C3%BC%C4%9F%C3%BC/te%C5%9Fkilat-i%C3%A7-y%C3%B6netmeli%C4%9Fi/>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Tüzüğü, <https://akparti.org.tr/media/sg3nhmoa/cep-boy.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.
- Alkan, A. (2000) "Özel Alan - Kamusal Alan" Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekan. *Kültür ve İletişim*. 3 (1), ss. 71-95.
- Anbarlı Bozatay, Ş. ve Kutlu, S. Z. (2014), "Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneğinde Değerlendirilmesi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 12 (16): 131-156.
- Ataman, N.(1998). Kadınsız Demokrasi Demokrasi Değildir. (Derleyen: Zeynep Göğüş). *Kadınlar Olmadan Asla*. İstanbul: Sabah Kitapları, 23-34.
- Benhabib, S. (1996). Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas. (Editör Craig Calhoun). *Habermas and the Public Sphere*. Massachusetts: The MIT Press, 73-98.
- Berktaş, F. (2009). Doğu İle Batı'nın Birleştiği Yer: Kadın İmgesini Kurgulanışı, (Editör Tanıl Bora ve Murat Gültekinil). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 3- Modernleşme ve Batıcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 275-285.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Bilgen, A. C. (2007). Habermas ve Sosyal Hakların Meşruiyeti. *Toplum ve Bilim- Eleştirel Teoriye Yeniden Bakmak*, 110, 62-82.
- Bora, A. (2004). Kamusal Alan Sahiden "Kamusal" mı? (Editör Meral Özbek). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın, 529-538.
- Bora, A. (2009). "Kadın Sorunu" mu, Erkek Egemenliği mi?,(Editör Tanıl Bora ve Murat Gültekinil). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 9- Dönemler ve Zihniyetler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 818-824.
- Bryson, V. (1999) 'Patriarchy': A concept too useful to lose, *Contemporary Politics*, 5:4, 311-324.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Kadın Kolları Yönetmeliği, <https://content.chp.org.tr/98e01905779d4da599766f588587e485.PDF>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Çaha, Ö. (2003). Mahrem Kamusal Alan. *Sivil Toplum*, (1) 2, 79-88.

Çaha, Ö. (2007). İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü. *Doğu Batı- Kamusal Alan*, (5), 81-103.

Çakır, S. (1996): Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını. İç. *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak Eşit Katılım*. Yayına Hazırlayan Necla Arat. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 4. ss. 131-142.

Dacheux, E. (2012). *Kamusal Alan*. çev. Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim- Kadınların Yeni Rollerine Uymak*. (Çev: Selin Çağatay). İletişim Yayınları: İstanbul.

Fraser, N. (2004). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek. (Editör Meral Özbek) *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın, 103-132.

Göle, N.(2009). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları.

Göle, N. (2003). Kamusal Alan ve Sivil Toplum Üzerine. *Sivil Toplum*, (1) 2 s. 89-98.

Göle, N. (2011). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.

Güçlü, S. (2012). Feminist Metodoloji Tartışmaları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2(1), 107-120.

Güneş-Ayata, A. (2011). Türkiye’de Kadının Siyasal Katılımı. (Derleyen: Şirin Tekeli). *1980’ler Türkiye’inde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 261-278.

Güneş- Ayata, A. (1998). Aile, Özel Yaşam, Eşitlik Üçgeni. (Derleyen: Zeynep Göğüş). *Kadınlar Olmadan Asla*. İstanbul: Sabah Kitapları, 62-79.

Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. (Editör Meral Özbek). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın, 95-102.

Habermas, J. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) Tüzüğü <https://demparti.org.tr/Images/UserFiles/Documents/Editor/Parti%20metinleri/dem-parti-tuzuk.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Halkların Demokratik Partisi Kadın Meclisi Tanıtım <https://hdp.org.tr/tr/kadin-meclisi-tanitim/8825/>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Harding, S. (1987.) Introduction: Is there a feminist method? *Feminism and methodology*, Indiana: Open University.

Inter-Parliamentary Union, <https://data.ipu.org/women-averages>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Kapani, M. (2010). *Politika Bilimine Giriş*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Keyman, F. (2007), Kamusal Alan ve “Cumhuriyetçi Liberalizm”: Türkiye’de Demokrasi Sorunu, *Doğu Batı- Kamusal Alan Özel Sayısı*, 5, 63-80.

Khelghat-Doost, Hamoon Sibly, Suzyrman (2020). The Impact of Patriarchy on Women's Political Participation. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(3), 396–409.

Korkmaz, A. ve Başer, M. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. *STED*. 2019;28(1):71-6.

Köker, L. (2004). Çoğulculuk Olmadan Demokrasi ve Sivil Toplum Olmaz, *Sivil Toplum Dergisi*, 2(5).

Küçükalp, D.(2022) Kamusal Alan. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi. TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr> Erişim Tarihi 13.04.2024

Martin Patricia M. (2004). Contextualizing Feminist Political Theory. *Mapping Women, Making Politics*. Ed. Lynn A. Staeheli, Eleonore Kofman, Linda J. Peake. Routledge: New York and London.

Millett, K. (1987). Cinsel Politika. Çev. Seçkin Selvi. Payel Yayınları: İstanbul.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Parti Tüzüğü https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Negt, O. ve Kluge, A. (2004). “Kamusal Alan ve Tecrübe”ye Giriş, (Editör Meral Özbek). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayınları.

National Democratic Institute (2024). Political Party Women's Wings Fact Sheet. <https://www.ndi.org/sites/default/files/Handout%205%20-%20Women's%20Wings%20Fact%20Sheet.doc>. Erişim Tarihi 15.02.2024

Okuducu, G. (1998). Kadınlar, Demokrasi, Siyaset ve Sosyal Demokrasi (Derleyen: Zeynep Göğüş). *Kadınlar Olmadan Asla*. İstanbul: Sabah Kitapları, 135- 149.

Özbek, M.(2004), Kamusal Alanın Sınırları. (Editör: Meral Özbek). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın, 19-89.

Öztürk, M. Y. (2012). Ataerki: Bir kavramın yeniden inşası eski ataerki'den ataerki kapitalizme. *Eğitim Bilim Toplum*. 10 (38). ss. 72-115.

Philips, A. (2012). *Demokrasinin Cinsiyeti*. (Çev: Alev Türker). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Rendall, J. (1999). Women and the Public Sphere. *Gender and History*. 11(3). ss. 475-488.

Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Saktanber, A. (2011). Kemalist Kadın Hakları Söylemi.(Editör Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). *Modern Türkiye'de Siyasi Tarihi Cilt 2- Kemalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 323-333.

Sennett, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sevindi, N. (1998). Refahlı Kadınlar. (Derleyen: Zeynep Göğüş). *Kadınlar Olmadan Asla*. İstanbul: Sabah Kitapları, 150-168.

Sirman, N. (2009). Kadınların Milliyeti. (Editör Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4-Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 226-244.

Talası, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tali, R. ve Tokuroğlu, B. (2018). Kamusal/Siyasal Alanda Görünürlük: Türkiye’de Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsili Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Institute of Economic Development And Social Researches*. Cit: 4, Sayı: 8, ss. 111-122.

Tansel İliç, D., & Yıldırım, P. (2018). Araçsal Akla ve Pozitivizme Karşı Çıkan Bir Feminist Metodoloji. *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 201-209.

Tekeli, Ş. (1996). Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü. İç. *Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak Eşit Katılım*. Yayına Hazırlayan Necla Arat. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 4. ss.115-128.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), <https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.

Uysal, A. ve Topak, O. (2010). *Particiler-Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Wedel, H. (2013). *Siyaset ve Cinsiyet*. (Çev: Can Kurultay). İstanbul: Metis Yayınları.

Yaraman, A. (1999). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1093/siyasi-parti-genel-bilgileri>, Erişim Tarihi 15.02.2024.

Yılmaz, Z. (2007). Hannah Arendt’te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Zihnioğlu, Y. (2009). Kadın Kurtuluşu Hareketlerinin Siyasal İdeolojiler Boyunca Seyri (1908-2008). (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 9- Dönemler ve Zihniyetler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 805-817.

Extended Summary

The Habermasian definition of the concept of the public sphere is shaped on the axis of principles such as publicity, autonomy, and equality within the framework of concepts such as public opinion and public subject. Politics is generally defined as activities that regulate everyday life and manifest in the public sphere. On the other hand, Habermas defines publicness as a field, but beyond that, it is a form of relationship. As such, the public sphere refers to a public political space outside the government in which active citizenship can criticize and influence formal politics. Therefore, today, publicity can be defined as the intervention in politics of voluntary civil formations, sometimes including political parties, outside central political channels. The political meaning of the public space as a space where citizens discuss decisions affecting their lives can be accepted because it is where politics takes place. Political parties, one of the fundamental institutions of modern politics, are at the center of public debate. They serve as a bridge between the government and the people and bring together various social interests in addition to their formal functions, such as representation. It is essential to examine the contributions of the women's branches of political parties to the process of women becoming a part of the public debate as active public subjects. In the unique conditions in which modern Turkey was born, a more rigid, rather unitary, and homogeneous public space was created than a monist public sphere in the Habermasian sense. Women, who were excluded from nation-building in Turkey, but assumed the function of being the 'face' of the newly built nation, were tasked with establishing the modern Turkish family. The ideal female model created by the Turkish modernization project is a model that is visible in the public sphere, but men determine the limits of this visibility. Women's visibility in the public sphere was only possible that the private sphere roles that were their responsibility were fulfilled. The political rights of women, gained within the patriarchal system that sees public space and politics as men's domain, have not achieved the desired results in practice. Although it has been a long time since women gained their legal rights in many countries such as Turkey, the presence of women in the public sphere - especially in politics - consists of pure visibility. However, publicity is not just about visibility. Women's wings of political parties are structures that are in practice in different countries of the world and produce successful results - along with many other factors - in terms of women's political participation. In Turkey, women's wings of political parties, which were first established in the second half of the 1950s to increase women's political participation, continue to work within many political parties that have completed their organization at the national level. However, despite this history of approximately 70 years, the fact that women's political participation is still far below the world average makes it necessary to question the

functioning of these structures. The study has adopted a feminist approach as it aims to understand women's practices of experiencing public space - and the private space as a factor affecting it - in general. Many feminist theorists invoke Habermas's concept of the public sphere to open more space for feminist politics. His concept of public space was harnessed because understanding the characteristics and boundaries of the public/private duality in a certain temporal and spatial context can provide important insights, especially in women's politics. Although one can claim that the private-public dichotomy is ideological, this duality/distinction is crucial in understanding modern societies' reality. Therefore, this study, in which Habermas's theory of publicity positions at the center along with certain criticisms, aims to focus on the subjective experiences of women in political parties as a part of the public sphere dominated by patriarchy in Turkey by addressing the widespread public-private distinction from a feminist critical perspective. For this study, by delving into the concept of the public sphere and the historical roots of the formation of public space in Turkey, the definition of this sphere on a gender basis is discussed with a critical attitude. It has been questioned what kind of impact women's wings of political parties, as a public sphere practice, have on women's existence in politics as a public subject. Can women who are considered to have active political participation by becoming members of women's wings of political parties discuss party policies and influence decision-making processes? What is the role and effectiveness of women's wings in general political life? What kind of characteristics does the publicity created by women's wings of political parties have? This research, which was conducted to find answers to these questions, aimed to contribute to the literature.

To collect data in the study, first of all, documents such as statutes and regulations of the political parties (included in this study), which are accessible on the internet, were examined and subjected to content analysis. Another method applied in this study to collect data is the in-depth interview method, which is applied to understand whether the presence of women in women's wings contributes to them being active subjects of the public sphere. Since seeking answers to these questions and trying to understand how women live, how they talk, how they behave, how they react to what; what kind of social mobility and mutual relations they have, and what the activities and functionality of institutions are is essential for the research question, qualitative research method is applied. Thanks to this method, women were enabled to express their problems, feelings, thoughts, and experiences. For this purpose, interviews were held with the women's wings of the four political parties that were represented in the parliament as a parliamentary group. In this context, 18 women from Istanbul and Konya provincial organizations were interviewed.

In light of the results of the field research, it is concluded that in a context where women are associated with private sphere roles even if they appear in the public space, they cannot turn into a subject who can speak on their behalf in the public sphere. Although the women's wings of political parties contribute to the socialization of women, they are far from being a structure that paves the way for women's active participation in politics.

Although the change that women's wings have undergone from the 1950s to the present day cannot be underestimated, it has been understood that women's wings with their current structure do not cause women to be an active subject in the public sphere, but rather cause women's "isolation amid public visibility". Women's wings have become places where women engage in woman-to-woman politics(!) in their echo chambers, and where women are made to do the kitchen work of the parties in the political arena. The public existence of women, which was constructed through 'visibility' at the very beginning of the story, cannot evolve into being a real public subject within the institutional structures constructed with this understanding. Women's wings, which were created and confined to this framework to collect votes for the political party and reach more female voters since the first years of their establishment, are today faced with administrative obstacles when they want to be active.

Since women's wings organizations are structured not to increase women's participation in the political and public sphere, but in a way that serves to reinforce the passive positions of women. Party main-level organizations generally see women's wings as organizations that provide votes and resources to the party assign secondary and auxiliary roles to women and give routine work instead of political responsibility. Women's wings are not structured to encourage women's political participation and to train senior political staff. The framework of the activities of women's wing organizations, which do not have the right to determine their limits of action, is determined by the party ideology. Transitivity between women's wings and the main level is not a very common thing. Women's wings show gratitude and harmony rather than a critical attitude towards the political party they belong to.

According to the results of the research, it has been seen that the current structure of women's wings does not pave the way for women to have an active presence in the public sphere. Although some steps have been taken in this direction and women have become aware of the issue, it has been concluded that women's wings cannot achieve a transformation neither within themselves nor in terms of social dynamics, unless the male-dominated society and family structure that has been going on for centuries changes are questioned, unless the gender-based separation of public and private space is challenged and unless the existence of men and women in the private and public spaces are salvaged from the shadow of social prejudices.